

PANEL*

Anayasa Yapımı ve Kamuoyuna Sunulan Taslak Metin

Birinci Oturum

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI

Ömer Faruk Eminağaoğlu (YARSAV Başkanı)- Değerli konuklar; yeni anayasa konusunda nasıl, neden ve niçinleri ortaya koymak için bu paneli düzenlemiş bulunuyoruz. 22 Temmuz seçimleri öncesinde siyasal partilerin seçim beyannamelerinde yer alan açıklamalar, yeni bir anayasa düşüncesini genel hatlarıyla ortaya çıkarıyordu. Bu çerçevede YARSAV olarak yeni bir anayasa düşüncesinin benimsenmesini olumlu karşılamıştık; çünkü 1982 Anayasası yapım süreci ve içeriği itibariyle birçok sorunları özünde barındıran ve yeni sorunlara yol açan bir anayasaydı. Ancak seçim sonrasında çoğunluk partisi bir anda sivil ve renksiz bir anayasa yapılacağını, bu konuda çalışma içerisinde olduklarını kamuoyuna duyurdu. Bir süre sonra da altı akademisyen tarafından partinin bakış açısına göre hazırlanan metin içeriği yavaş yavaş basına yansıtılmaya başlandı. Sonuçta ilginç bir rastlantı olarak 12 Eylül 2007 tarihinde taslak bütünüyle kamuoyunun bilgisine sunuldu. Sunulan günün özelliği olsa gerek, taslağın o günün anlayışını farklı boyutlarla karşımıza çıkardığını gördük. Taslağa bakıldığında çalışmanın 8 Haziran'da Başbakanın isteği üzerine başladığı, 2 Ağustos'ta Başbakana çalışma hakkında sunum yapıldığı ve 29 Ağustos'ta da çalışmanın çoğunluk partisine teslim edildiği görülmüştür. Ancak söz konusu metin iktidar partisinin beklentileriyle istendiği kadar örtüşmediğinden olsa gerek, üzerinde çalışmalar ve toplantılar yapılmaya başlandı.

Bu süreçte ortaya yeni bir anayasa söylemiyle çıkılıyorsa, yeni bir anayasanın her kesimin ortak istek ve beklentisinin ortaya çıkmasıyla ve yine dışlanmaksızın her kesimin katılımıyla hazırlanması gerektiği eleştirileri karşısında çalışmalar hızını

* Tüm Öğretim Üyeleri Derneği (TÜMÖD) ve Yargıçlar ve Savcılar Birliği (YARSAV) işbirliğiyle 19 Ekim 2007 günü A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde gerçekleştirilmiştir.

yavaşlattı. Bu eleştiriler taslağı hazırlayan iradenin yeni bir anayasa iradesini özümseyerek değil, kendi anlayışlarına göre biçimlendirme düşüncelerinin haklılığını da gösterdi. Ancak ortaya çıkan taslağı ne hazırlayan her yönüyle sahiplendi, ne de hazırlanan siyaset parti her yönüyle sahiplendi. Yöneltilen eleştirilere ise taslağın her satırına sahip çıkan kimse olmadığından tepki gösterildi. Üniversitelerden gelen eleştirilere sert tepki gösterildi. Yargıdan gelen eleştirilere “yargı, kararıyla konuşur” denilerek sert tepki gösterildi. Bu çağa uygun olmayan söylemlerle eleştiriler bastırılmak istendi.

12 Eylül dönemini hatırlayacak olursak, 1982 Anayasası'nın halkoyuna sunulmadan önce eleştirilmesinin yasaklanması yöntemi, adeta bir başka görünümüyle taslağa sahiplenilerek, eleştirileri dışlayarak ortaya çıktı. Anayasalar nasıl yapılır konusunu sayın panelistler aktaracaklardır, ama kuşkusuz yeni bir anayasa bir siyasal açmazdan çıkmak için yapılır. Mevcut anayasa ülke için her yönüyle kambur hale gelmişse yapılır ve her düşüncenin katılımıyla ortak bir çalışmayla yapılır. Eleştirilerin artması üzerine iktidar partisi anayasa çalışmalarında sivil toplum örgütlerinin görüşlerinin alınacağını beyan etti ve bu çerçevede görüşmeler yapıldı. Ancak görüşülen kurumlara bakıldığında sivil toplum örgütleri olarak sunulan kurumların hiçbirisinin de hukuksal yönden sivil toplum örgütü olmadığını da ayrıca gördük. Sivil toplum örgütü kavramı bile bu süreçte çarpıtıldı.

Kamuoyuna sunulan taslağa bakıldığında bu taslağa her düşüncenin yansımadağı, sadece iktidar partisinin geçmiş dönemdeki vaatlerinin, karşılaştığı siyasal ve hukuksal sorunların çözümlerinin bir taslak metne dönüştürülmüş olduğu görüldü. Yeni bir anayasa kurucu iktidarla söz konusu olabilir, ama mevcut anayasanın değiştirilmesine yönelik maddeler çerçevesinde bu metnin 2008'de halkoyuna sunulmasının beklendiği ifade edildi. Hatta bu konuda yetki sahibi Cumhurbaşkanı adına bile iktidar partisi “mutlaka halkoyuna sunulacaktır” diyebildi. Süreçte kamuoyuna sunulan taslak üzerinden tartışmalar başladı ki en sağlıksız olanı da kuşkusuz buydu. Ortada bir iskelet vardı ve kemiklerin yapısı tartışılıyordu, oysa ortaya çıkan iskelet tartışılmalıydı, bu birlikte oluşturulmalıydı. Sonuçta tamamen iktidar partisine göre biçimlenen taslak, acaba yeni bir anayasaya gereksinim var mı tartışmalarını ortaya çıkardı, çünkü 1982 Anayasası'na hayır diyen, o anayasadan yakınan yüzde 8'lik kesim kural olarak mevcut taslağa da hayır derken, adeta 1982 Anayasası'nı savunur konumuna düşürüldü. 1982 Anayasası'na evet diyen yüzde 92'lik kesim ise kural olarak yeni taslağa da evet anlayışını benimseyerek böyle genel bir çelişki tablosu ortaya çıktı.

1982 Anayasası'nın en sorunlu maddeleri kuşkusuz temel hak ve özgürlüklere ve yargıya ilişkin maddeleriydi. 1982 Anayasası temel hak ve özgürlüklere her

konuda çekinceler koymuş, yargıyı da bu anlayışla düzenlemiş idi. Temel hak ve özgürlükler konusunda 2001 yılında yapılan değişikliklerle bu konuda önemli adımla atılmıştır. Yargı konusunda ise DGM'lerdeki zorunlu değişiklik dışında hiçbir değişiklik yapılmamıştır. Bugün hak ve özgürlükler metni olarak sunulan taslağa baktığımızda örneğin sosyal hakların olabildiğince görmezden gelindiğini, yargı konusunda hiçbir sorunun çözülmediğini, hatta geçmiş tecrübelerden dolayı konulan hükümlerin bile yok edildiğini görüyoruz.

Tüm uluslararası düzenlemelerle korunan yargıdaki örgütlenmenin ve bu çerçevede ortaya çıkan YARSAV'ın bile bu taslakla kapatılmak istendiğini görüyoruz. Örneğin Türk ulusu adına egemenlik yetkisi kullanan yargı organları için bu durum yetki ve görev olarak düzenlenmiştir. Yargı organları anayasa yoluyla ulus adına ilk elden yetki kullanan organlar olmaktan çıkartılarak, araya görev veren bir el konulmaktadır. Bu durumda görevi verenin yargı üzerinde yetkilendirilmesi söz konusu olmaktadır. Meclis araştırması, meclis soruşturmaları kurumları yargı alanında da söz konusu edilmektedir. Bu durum 1960 öncesi tahkikat komisyonları benzeri durumlara yol açabilecek bir düzenleme olabilecektir, sonuçlarını yaratabilecektir. Yargı organları Türk ulusu adına görev yaparken, TBMM adına denetim görevi yapan Sayıştay yine bu kimliği korunarak ancak yüksek mahkeme yapılmaktadır. Üyelerine hiçbir anayasal güvence sağlanmayan Sayıştay'a siyasi partilerin mali denetimi de verilmek istenmekte, böylece TBMM adına görev yapan bir yüksek mahkeme olarak TBMM karşısında hiçbir bağımsızlığı ve güvencesi bulunmayan Sayıştay'ın iktidar partisini denetleyemeyecek, ancak diğer siyasi partiler üzerinde adeta bir TMSF durumuna sokulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Yasamanın belirli işlemlerini denetleyen Anayasa Mahkemesi'ne yasama organınca, yürütmenin işlemlerini denetleyen Danıştay'a doğrudan Bakanlar Kurulu'na, yine HSYK'ya doğrudan TBMM'ce üye seçimi benimsenerek yargı olabildiğince kuşatılmaktadır. Yargıç ve savcıların yürütme organına idari bağıllığı ve 1982 Anayasası'nın yargı ile sorun yaratan düzenlemeleri olduğu gibi korunmaktadır. Avrupa Birliği adına hazırlandığı söylenen taslakta örneğin Avrupa Birliği İlerleme Raporu'nda yer alan yargıçların idari olarak Adalet Bakanlığı'na bağlı olmaması gerektiği kuralına dahi dokunulmamıştır. O zaman taslağın çıkış noktalarında çok farklı tartışmaların yapılması gerekmektedir. Yargı denetiminin genişletildiği söylemlerine rağmen yasama ve yürütme için daraltma anlayışı kendisini göstermiştir. Siyasi iktidarın yargıya yönelttiği, kararlarına yönelttiği tüm eleştiriler hatırlandığında iktidarın bakış açısına göre yargı biçimlendirilmek istenmektedir. Taslakta en çok değişiklik gören bölüm yargı bölümüdür. Bunun üzerinde özellikle durulması gerekmektedir, çünkü çok dikkat çekici bir durumdur. Yargı bağımsızlığının bir unsurunun da yargıcın kendisine, kendi ilişkilerine karşı bağımsız olması, yani

tarafsızlığı olduğu hatırlandığında, taslakta yargı bağımsızlığı yanında, bağımsız mahkemeler yanında tarafsız mahkeme kavramı kullanılmıştır ki, bu zaten bağımsızlık unsurunun içerisinde olduğuna göre burada taslak öncesi yargı organlarının taraflı olduğu gibi siyasal bir mesaj verilmek istenmekte, yeni bir sayfa açıldığı izlenimi yaratılmak istenmektedir.

Bu örnekleri artırmak olanaklıdır. Bu tabloda yeni bir anayasa söyleminin içten olmadığı, özgürlük amaçlanmadığı, siyasi iktidarın kendisine engel gördüğü maddeleri aşmak düşüncesinin böylece kamufle edildiği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu bir yeni anayasa ise iktidar partisinin tutumuyla yeni anayasa düşüncesi örtüşmemektedir. Bu bir kapsamlı anayasa değişikliği ise bu sefer anayasa değişiklikleri tasarı değil, teklif yöntemiyle söz konusu olabileceğinden hükümetin ve bu bağlamda iktidar partisinin değil, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ve milletvekillerinin ön planda olması gerekmektedir. Sanki bir yasa tasarısı hazırlanıyormuşçasına hükümetin bunu hiçbir yere bırakmadan üstlenmesi ve hareket etmesi olayın özünü de bağdaşmamaktadır. Panelistlerin konuşma alanlarına girmemek adına sözlerimi burada noktalamak istiyorum. Panele, taslağı hazırlayan akademisyenlerin de katılımı arzulamış, bu çerçevede Ankara'da bulunan 6 akademisyenin 3'üyle görüşülmüş, ancak kendilerinin ya mazeretleri, ya programları olduğu belirtildiğinden katılım sağlanamamıştır. Panelin çok boyutlu ve her düşüncenin tartışıldığı bir ortam olması amaçlanmıştır. Sayın panelistler büyük bir özveriyle burada bulunmaktadırlar. Özellikle Sayın Mümtaz Soysal ağır bir hastalık sonrası büyük bir özveriyle aramızdadır. Bu nedenle kendisine de teşekkür ediyorum.

Panelin bu konudaki tartışmalar için yararlı olmasını diler, hepinize saygılar sunarım.

Oturum Başkanı (Prof. Dr. Alpaslan Işıklı)- Sayın Dekan mazeretinden dolayı burada bulunamadı; ama bu toplantının oluşumuna gerek salonun tahsisi, gerek başka açılardan çok ciddi katkılarda bulundu. Kendisine içten teşekkürlerimi sizin huzurunuzda ifade etmek istiyorum.

Değerli izleyenler; bu panelin konusunu oluşturan anayasa konusu, yani yeni anayasa konusu ülkenin çok kritik bir döneminde gündeme gelmiş, oturmuş bulunuyor. Bir taraftan Atlantik'in ötesinden birisi beyanda bulundu, Türkiye'nin de içinde bulunduğu bölgede 22 ülkenin coğrafyasının değiştirilmesini amaçladıklarını açıkladı. Bu 22 ülkenin coğrafyası nasıl değiştirilecek, bunu anlamak için yanı başımızdaki Yugoslavya'ya, Irak'a bakmak herhalde yeterince öğretici olabilir. Bildiğiniz terörist örgüt de kolları sıvamış, bu emir doğrultusunda operasyonlarını geliştirmekte. Bir taraftan bu olaylar cereyan ediyor, bir taraftan başta ABD olmak

üzere yakın mazisi ırkçılığın, soykırımın her türlüyle malul olan ülkeler, Türkiye'yi temciti pilavı gibi ırkçılıkla, soykırımla suçlama yolunu yeğlemiş bulunuyorlar.

Bu tablo içerisinde, bu sorunlar yumağı içerisinde, bunların gerisinde ve temelde en önemlisi ülkenin kaderini kemirmekte devam eden ekonomik sorunlar bulunuyor. Ekonominin fevkalade kırılgan olduğu, bunun er geç su yüzüne çıkacağı, hemen her kanattan iktisatçının üzerinde ittifak ettiği bir durum. Bu koşullarda acaba niçin bir yeni anayasa konusu gündeme geldi, amaçlanan nedir, bir anayasa taslağı niteliğiyle basına yer yer yansımış bulunan metin acaba ne derece gerçek niyetleri ifade etmektedir; bu bir muammadır. Şüphesiz bu konuda bizi en çok ve en yetkin bir biçimde aydınlatma durumunda olan insanlardan birisi herhalde komisyonun başkanı Sayın Özbudun olabilirdi. Arkadaşlarımız öncelikle onun bu toplantıda bulunması için davette bulundular, fakat kendisi Venedik'te gene uluslararası nitelikte ve bu yeni anayasa konusuyla ilgili bir konuda hazır bulunma durumunda olduğu için bu toplantıya katılmadı. Böylece Türk kamuoyunu aydınlatma konusundaki bu zaaf süregiderken, uluslararası bazı çevreleri aydınlatma konusunda gösterilen bu titizlik, özen ister istemez bu yeni anayasanın "Türk halkının gereksinimlerinden ziyade, onun yerine bazı uluslararası niyetleri karşılamaya yönelik midir, değil midir?" sorusunu akla getiriyor.

Değerli konuşmacıların açıklamaları çerçevesinde, eminim ki konunun bu yanına da ışık tutulacaktır. Kendilerine müteşekkirimiz. Çünkü sizlerin de bildiğiniz gibi her biri bu konunun, en yetkin uzmanlarıdır. Onları bir araya getirmeyi başardığımız için kıvanç duyuyoruz. Kendileri kamuoyuna bu konuda mal olan çıkışlarıyla, duruşlarıyla burada bulunmalarından dolayı çok memnun olacağımız, yararlanacağımız simalardır.

Aşağı yukarı yerleşiklik kazanmış yöntem gereği şöyle bir program izliyoruz: İlk tur olarak sayın konuşmacılar 20'şer dakikalık sunuş yapacaklar, sonunda da zamanın müsaadesi nispetinde soruları almaya imkân bulabileceğiz.

Sayın konuşmacılarla birlikte şöyle bir sıra gözettik: Sayın İbrahim Kaboğlu ilk konuşmayı yapacaklar. Kendilerinden rica edelim.

Buyurun efendim.

Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu- Teşekkürler.

Değerli izleyiciler, sevgili öğrenciler; hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Burada bugün anayasayı tartışma amacıyla aranızda bulunduğum için çok mutluyum. Umarım önümüzdeki iki saat verimli geçer, sizlerle birlikte anayasa konularını paylaşma olanağımız olur.

Şimdi anayasa konusunda yapılan bu panelin başlığını, konusunu göz önüne aldığımız zaman isterseniz şu sorularla konuya başlayalım: Çok sözü edilir, anayasa denir, toplumsal mutabakat belgesidir ya da toplumsal uzlaşma belgesidir denir; fakat anayasanın en azından o kadar bir dengeler belgesi olduğu o derecede dile getirilmez. Anayasa aynı zamanda bir dengeler belgesidir. Toplumsal uzlaşma belgesi olabilmesi için bu özelliğinin öne çıkarılması gerekiyor. Peki, neyin dengesi; bilindiği gibi anayasa iki büyük konuyu düzenler, bir hak ve özgürlükleri, bir de devlet organlarını. Gerek hak ve özgürlükler içerisinde dengeyi, gerekse devlet organları arasındaki dengeyi sağlamak durumunda. Bunu sağlarsa ya da sağladığı ölçüde devlet ile toplum ya da siyasal toplum ile sivil toplum arasındaki dengeyi de sağlamış olur, ama tabii ki anayasal metin bunu ne derecede yapmıştır sorusunu yanıtlayabilmek için önce anayasanın özelliğini hatırlamak gerekir.

Anayasa diğer hukuk dallarına göre ya da diğer kanunlara göre farklı özelliklere sahip. Şöyle ki: 1- Anayasa ülkenin her yerinde uygulanır; 2- Herkese uygulanır, yönetenlere ve yönetilenlere; 3- Anayasa her zaman uygulanır, yani sadece günümüzde değil, gelecek kuşaklara da uygulanır. İşte bu üç sıfatın tam tamına, yerli yerine oturtulması için üç ayrı soru sormak gerekir. Anayasa nerede yapılıyor? Bu soru önemli, çünkü mesela son haftalarda komşularımızdan ne Bulgaristan'la, ne Yunanistan'la karşılaştırıyoruz, ama uzak doğudaki bir ülkeyle karşılaştırıyoruz. Nerede olduğu önemli. Peki, ikinci soru: Hangi toplumda? Üçüncü soru: Ne zaman? Şöyle denilebilir: Hangi toplumda, ne zaman aynı anlama gelmez mi, örneğin bizim toplumumuzda 'ne zaman' önemli mi; önemli. Şöyle ki: Çok tartışılan konulardan birine baktığımız zaman, din özgürlüğü ve laiklik konusunda 1924 Anayasası'nda tek madde var; 1961 Anayasası'nda din özgürlüğü + din eğitimi, iki madde; 1982 Anayasası'nda din özgürlüğü + zorunlu din dersi -daha fazla-; şimdi ise din özgürlüğü + zorunlu eğitim ya da din eğitimi + kılık kıyafete ilişkin dinsel temellere dayanan bir düzenleme. Peki, o zaman aynı toplum gördüğümüz gibi kuşak farkı olmaksızın ya bir ya da iki kuşak geçiyor, çok farklı maddeler gelebiliyor. Bir kuşak sonra pekala buna bir artı daha eklenebilir. Bu bakımdan nerede, ne zaman ve hangi toplum için yapıldığı anayasadaki denge sistemini ortaya koyabilmek için önemli.

Biraz önce açış konuşmasında belirtildi, şunun bilinmesi gerekiyor: Acaba anayasa yenilenecek mi, yoksa mevcut anayasa mı değiştirilecek, mevcut anayasada değişiklik yapılarak mı yetinilecek? Bu önemli, çünkü anayasa yenilenecekse uygulanacak yol ve yöntem kendine özgü olacak; mevcut anayasada değişiklik yapılacaksa belli, bu türev kurucu iktidar dediğimiz, 175. maddede belirtilen yol ve yöntemle olacak. Tabii bu bilinmiyor, bilinmezlikler ortamındayız. Aslında ne yapılmak istendiği kadar, anayasanın metnine nelerin yazılması gerektiğinin bilinmesi kadar ne yapılmak istendiğinin bilinmesi de önemliydi. Hatta daha önemli, ne yapılmak

isteniyor, anayasa mı değiştirilecek, yoksa 1982 Anayasası tamam, doldu... Mesela 2008 Anayasası Türkiye Cumhuriyeti 2008, 2009 Anayasası mı olacak? Bu belli değil. Demek ki bunların açıklığa kavuşturulması gerekirdi. O zaman tabii şu soru aklıma geliyor: Anayasaların yenilenmesi için mutlaka bir devleti yıkmak ya da yeni baştan kurmak ya da darbe yapmak, rejim değişikliği yapmak gibi hukuk dışı yöntemlerin beklenmesine gerek yok. Son 10 yıla baktığımız zaman iki örnek verebilirim. Çok uzun anayasa geleneği olan Avrupa devletlerinden biri İsviçre, 1999'da 1874 Anayasasını tümüyle yeniledi, ama tabii ki bir halk inisiyatifi kullanarak, halkın önerisiyle, ondan sonra da üç kez halkoylaması yapmak suretiyle. Finlandiya yine 1918 Anayasası'nı 2000 yılında yeniledi, ama parlamentoda oy birliği sağlamak suretiyle. Ancak burada tabii ki yöntemler üzerinde konuşabiliriz, ama ne yapmak istiyoruz, bunu belirlememiz gerekir. Sayın Eminağaoğlu'nun da belirttiği gibi bu anayasa aşılmalı, bu görüş çok makul bir görüştür, gerekçelendirilebilir bir görüştür. 25 yıldır bunu savunuyoruz da, ama gerçekten acaba anayasayı yenilemek istiyor muyuz, yoksa istemiyor muyuz, bu önemli.

Peki, o zaman bu iki üçlü soruyu yanıtladıktan sonra, yani her yerde, herkese ve her zaman uygulanan bir metin, ama dengeler sistemini kurmak için nerede, ne zaman ve hangi toplumsal ortam koşullarda bu belge geçerli olacak ve hangi güç dengeleri hazırlayacak, bunun da bilinmesi gerekir. Hangi dengeler, ben bu açıdan konuyu biraz açmak istiyorum. Bir, devlet organları içerisinde dengeler. 1982 Anayasası'nın bilindiği gibi 20 yılda yapılan değişiklikler çerçevesinde en çok ihmal edilen yönü devlet organları arasındaki denge sorunu; yasama, yürütme, yargı ve tabii bağımsız, özerk ve uzman kuruluşlar sorunu. Bunun yeni bir anayasada ya da 82'de yapılacak değişiklikte ciddi bir biçimde ele alınması gerekiyor. Yasama organının, özellikle yürütmenin güdümünden çıkarılması. Yargının ise hem yürütmenin, hem de daha dolaylı olarak yasamanın güdümünden çıkartılması. Tabii burada şu tür yanlışlara düşmemek gerekir, mesela şu söylendi: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'ndan Adalet Bakanı çıkarılsın bu iş biter. Bunu söyleyenlere karşı Sayın Adalet Bakanı sık sık şöyle bir yanıt verdi: "Fransa'da da var Adalet Bakanı, ona niçin karşı çıkmıyorlar?" Orada da var, ama bize eksik aktarıyor. 19 üyeli, üniversite öğretim üyeleri var, ayrı sekreteryası var, ayrı binası var. O kadar güçlü ki Cumhurbaşkanı bile ifade almaya davet edebilecek güce sahip. Dolayısıyla başka ülkelerden örnekler alınırken onları tam olarak yansıtmak gerekir. Tabii üzerinde durulabilir, yargının başkaca çok sorunları var, ama kolaycı çözümlere kapılmaması gerektiği için bu örneği verdim.

Mesela bu taslakta yasama organı için 450+100 milletvekili var. Bunun uygulaması pek yok. Bunun sakıncaları, yararlarından daha fazla. Partiyi güçlendirmek, güçlü partiyi daha güçlü kılmak için, oysa pekâlâ Senato, aynı zamanda dengeler rejiminin

bir birimidir, bir kanadıdır. Yenilikler açısından baktığımız zaman yargı bizde çok parçalanmış yapıya sahiptir, ama bu konuda Sayın Eminağaoğlu belirtti, mesela en çok üzerinde durulan Anayasa Mahkemesi, biraz sonra belirteceğim dengeler rejiminde işlevli kılınması gereken bir mahkemenin sadece üyelerinin bir kısmı yasama tarafından seçilirse demokratikleşir gibi bir yanlış izlenim uyandırılıyor. Demek ki bu açıdan yasama, yürütme, yargıyı yeniden düzenleme gereği yanında çok ciddi biçimde ülkemizde siyasal iktidarların bir tür arka bahçesi olarak düşünülen ve 12 Eylül'den sonra aynı statüye konulmak istenen üniversiteler bulunuyor; yani özerk ve uzman birimler -buna bağımsız idare ve otoriteler diyenler de var- önemli olan bunları anayasal güvenceye kavuşturmak. Hatta bunlara Avrupa'da bazı meslektaşlar "4'ncü erk mi?" sorusunu soruyorlar, ama bizde yanlış olarak basına 4'ncü erk yaftasını yapıştırırız ya da Genelkurmay gibi olmayan erklere, ama bu anayasal dengeler bakımından ciddi bir konu.

Bu birinci boyutu, devlet organlarının içerisinde denge; yasama, yürütme, yargı + özerk ve uzman birimler, ama dengeler sisteminin ikinci boyutu şu: Merkez-çevre ilişkisi bakımından. Şimdi merkez-çevre ilişkisi konusunu düşündüğümüz zaman, yani merkezi otoritenin yetkilerinin aşırı fazlalığını düşündüğümüz zaman biz bu yetkilerin çevreye doğru kaydırılması gerektiğini dillendirdiğimiz zaman belleğimizde hemen farklı çağrışımlar doğuyor. Oysa bugün baktığımız zaman, belleğimizi hatırlayalım Bergama-Ovacık, Artvin-Cerattepe, Uşak, şimdi Kazdağı, bütün bunlar aslında Türkiye'de merkezi otoritenin ülkeyi yıkıcı, mahvedici, keyfi yetkileri kullanabilmesinin bir sonucudur. Bakan söylerse tamam ya da Başbakan söylerse tamam; hayır, o bölgeler ancak o bölgenin insanı tarafından korunabilir. Artvin Ankara'dan korunamaz, korunmadığı da belli. Kazdağılar korunamadığına göre Artvin hiç korunmaz. Şimdi bunlar bize şunu ifade ediyor: Aşırı merkezi otorite aslında belki bir takım endişeler adına şu ya da bu biçimde gerekçelendirilebilir, ama merkezi otoriteyle çevre ilişkisi bu kadar basit değil. Sadece etnik ayrışmalara, etnik unsurlara indirgenecek derecede basit değil. Bunu yapan devletler, Fransa gibi bizim çok esinlendiğimiz bölge sistemini uygulayan devletler hiç de etnik temele dayanan - evet, İspanya bunu yapmıştır, ama Fransa bu anlamda değil- kamu hizmetlerini yerine getirmek için amacına uygun olarak yapmıştır. Dolayısıyla dengeler bakımından neden Cumhurbaşkanlığı sorunu bizde bu kadar büyüdü? Bundan sonra Pazar gününden itibaren çok daha ciddi bir sorun olacak, sorun derinleşecek, çünkü Ankara'yı dengeleyecek merkez-çevre yapısı bulunmadığı için. Taslakta bu konuya ilişkin bir düzenleme göremiyoruz.

Denge sisteminin üçüncü boyutu ise sivil toplum-siyasal toplum arasındaki denge sorunu. Sivil toplum-siyasal toplum arasındaki denge sorununu tabii ki referandum gibi mekanizmalar, yani doğrudan demokrasi kuruluşları ile kısmen de olsa sağlamak

mümkün olabiliyor, ama şu anda yapılan referandum tepeden dayatılan bir referandumdur. Oysa referandumlar halkın girişimi, halkın yasa önerisi ya da yürürlükteki yasanın yürürlükten kaldırılması için, halkın referandum için öneride bulunması yarı doğrudan demokrasi uygulamalarıdır ama bu konularda inisiyatif genellikle tabandan gelmektedir. İşte biz bu açıdan yarı doğrudan demokrasi kuruluşlarına, uygulamalarına kapalı olduğumuz için sivil toplum-siyasal toplum dengesini sağlamakta güçlük çekiyoruz. Bu konuda da taslakta herhangi bir açılım ya da ilerleme bulunmamaktadır. Peki, devlet organları açısından demek ki dengeli bir yapının ne olması gerektiğine değindim, ama olmayanı da bu şekilde kısmen de olsa sergilemiş olduk. Hak ve özgürlükler açısından acaba dengeli bir yapı söz konusu mu; maalesef o konuda bugün ifade özgürlüğü açısından baktığımız zaman konuya klasik haklar açısından baktığımız zaman klasik haklar alanında bir açılım, bir tür Avrupa Sözleşmesi`ndeki maddelerin doldurulması çabası gözlenmiyor değil. Fakat ifade özgürlüğü bile Avrupa standardının çok gerisinde. Bunun yanında sosyal ve kültürel haklar, arkadaşlarım bahsedeceklerdir, ama biraz önce değindiğim merkez-çevre ilişkisi açısından, ülke konusu, çevresel haklar, sosyalist devlet anayasalarında olduğu gibi 60'lı, 70'li yıllarda devlete ödev yükleyen maddeler alanına çekilmiş. Oysa şimdi bunlar o kadar önemli ki bu hak ve özgürlükler dengesi birinci kuşak, ikinci kuşak, üçüncü kuşak, bunların dengeli bir biçimde düzenlenmesi, bütünsel bir yaklaşımla düzenlenmesi, nasıl ki devlet organlarının içerisinde siz yürütmeyi öne çıkardığımız zaman yasama güçlü değilse keyfiliğe kayıyor iseniz, toplumda da hak ve özgürlükleri dengeli olarak düzenlemediğiniz zaman birileri hak ve özgürlüğü kullanabiliyor, diğerleri kötüye kullanıyor, bir başka grup da hiç kullanamıyor, tıpkı bizde olduğu gibi.

Burada köprü dengeler sistemine sadece biraz önce değindiğim şu ya da bu biçimde teknik konular değil, aynı zamanda teknik konuların ötesinde sosyal devlet konusu ikisi arasında köprü kuruyor. Yani siz hukuk devletini nötr kabul edebilirsiniz, hukuk devletini ideolojiler üstü bir yapılandırmaya tâbi tutabilirsiniz, çünkü teknik birtakım öğeleri var, onsuz olmaz; yargı bağımsızlığı gibi, yargı tarafsızlığı gibi, yasamayla yürütme arasındaki ilişki gibi, ama sosyal devlet açısından böyle bakamazsınız. Sosyal devlet ile kültürel ve sosyal haklar arasındaki ilişki, onu işlevsel kılmak durumundasınız. Öte yandan yine biraz önce değindiğim merkez-çevre ilişkisi açısından ülkenin anayasallaşması söz konusu. Bir yandan bu değil ya da şunu da kullanabiliriz: Anayasanın ülkeselleşmesi. Burada bu soruyla şuna dönüyorum: Anayasayı nerede yapıyorsunuz? Malezya için mi yapıyorsunuz, Uruguay için mi yapıyorsunuz, yoksa Türkiye için mi yapıyorsunuz? Neresi için, hangi coğrafya için yapıyorsunuz, hangi ülke için yapıyorsunuz? İşte o zaman tabii ki anayasa adını verdiğimiz belgenin kalkış noktası ne olmalıdır? Bunu saptamadığımız zaman ne oluyor, 317 yıl önce John Locke'un geliştirdiği devlete ilişkin teorinin, sosyal sözleşme

kuramının hâlâ Türkiye’de güncelliğini koruması söz konusu oluyor. Devlet mi insan için, yoksa insan mı devlet için, bunu sorabiliyoruz.

Bir iki cümleyle bitireyim. Şimdi demek ki bu dengeler sisteminde bu üçlü eksen önemli. Bu üçlü eksen dikkate aldığımız zaman biz iktidar ile toplum arasında ya da özgürlük ile otorite arasında denge kurabiliriz. Burada yine şu önemli: Fransa için yazdığımız ya da Hollanda için yazdığımız anayasada şöyle bir denge sistemini kurabilirsiniz, ama Türkiye için geçerli olmaz, çünkü Türkiye’de iktidar anlayışı farklıdır. O zaman iktidarı daha çok iktidar, onu kullananların hizmetinde iktidar anlamında değil, ama onun toplum hizmetine yönlendirilmesi o şark iktidar anlayışını kırmak amacıyla kuracağınız dengeler yine yeniden hangi toplum için anayasa yaptığınız sorusunu gündeme getirir ki, bu bakımdan da sonuç olarak devlet-toplum dengesinin anayasa yazıcıları tarafından titizlikle göz önüne alınması gerekir. Tabii eğer siz bunu yakın geçmişle, uzak geçmişle hesaplaşma zihniyetiyle anayasa yazımına kalkarsanız, o zaman ne ülkenizin birikimlerini o yazım sürecinde hesaba katabilirsiniz, ne de evrensel ilkelerle bu birikim arasında yeterli sentez yapabilirsiniz.

Teşekkür ederim.

Oturum Başkanı- Teşekkür ederiz.

Sayın Profesör Kaboğlu’nun konuşması, sizlerin de izlediğiniz gibi değişik toplumsal olgular, unsurlar arasındaki denge sorunu üzerinde yoğunlaştı. Bunlar: Özgürlük-otorite, birey-toplum, merkezi yönetim-yerel yönetim, devlet-toplum gibi bunlar anayasa konusunu aşan, taşan tartışma konuları olarak karşımıza çıkıyor. Herhalde değişik boyutlarıyla sadece bu oturumda değil, bundan sonra da tartışılacak, aydınlığa kavuşturulması gereken sorunlar niteliğindedir.

Efendim, şimdi söz sırası arkadaşımız Sayın Doç. Dr. Korkut Kanadoğlu’nda. Bildiğiniz gibi sayın hocamızın tek olumlu vasfi babasının oğlu olması değil, çok daha başka olumlu vasıfları bulunduğu kuşku yok.

Doç. Dr. Korkut Kanadoğlu- O sıfatı da taşıyorum yani...

Oturum Başkanı- Elbette o da önemli bir sıfat. Bu anayasa konusunun önemli fikir, görüş sahiplerinden genç arkadaşımız. Buyurun efendim.

Doç. Dr. Korkut Kanadoğlu- Çok teşekkür ediyorum Sayın Başkan. Seçkin konuklarla, seçkin bir kitleyle benim de görüşlerimi paylaşmamı izin verdiğiniz için ben de düzenleyicilere çok teşekkür ederim.

Ben şöyle başlamak istiyorum: Burada yeni bir anayasa yapılıyor. Bunu nereden söylüyorum; taslağa baktığımız zaman, bu taslaktaki yaklaşım devam ederse bu bir anayasa değişikliği olmayacak, yepyeni bir anayasa değişikliği, anayasa yapma olarak değerlendirmek mümkün. Dolayısıyla burada anayasa yapımına ilişkin modellerle Türkiye’de yaşanan bu süreci karşılaştırmakta yarar var. Buraya baktığımız zaman tarihsel açıdan çeşitli örnekleri var. İki temel modelle bu anayasa yapıcılığını anlatmak, belirli bir modele dönüştürmek mümkün. Birisi demokratik anayasa yapıcılığı; burada iki tür unsur esaslı bir rol oynuyor. Bunların birincisi kurucu meclis, diğeri de bir uzlaşmanın sağlanması. Kurucu meclis niçin oluşacak; demokratik bir seçimle anayasayı, sadece görevi anayasayı yapmak üzere oluşturulacak ve burada bütün toplum kesimlerinin, siyasi güçlerin, grupların, partilerin katılımını sağlayacak. Katılım yeterli değil, bu katılımın sonucunda yine gerçek bir tür toplum kesimlerinin uzlaşmasının elde edilmesi gerekecek.

Buna çeşitli örnekler verilebilir, işte ilk kurucu meclisin doğduğu yer Amerika Birleşik Devletleri, anayasa hâlâ yürürlükte. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yapılan demokrasiye geçiş anayasalarında Almanya, İtalya örneklerinde yine kurucu meclis örneklerini görüyoruz. Hindistan keza öyledir. Yakın tarihten verilebilecek bir örnek, yeni demokratik anayasa yapımına ilişkin en yetkin örnek olarak gösteriliyor, 96 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti’ndeki anayasa meclisinin yaptığı anayasa. Bunun dışında da kurucu meclis kurulmadan da yapılan demokratik anayasa yapım usulleri, yöntemleri var, ama burada da biraz önce dediğim ikinci unsur devreye giriyor. Mutlaka ve mutlaka burada bir uzlaşmanın oluşması gerekiyor. Hocamız da dediği, İsviçre’de olsun, İspanya’da olsun, Finlandiya’da olsun hep bir uzlaşmanın sonucu anayasa yapıldığı görüyoruz.

Bir başka model çatışmacı, otokratik bir anayasa yapımı. Burada belli bir dönemde iktidarı elinde bulunduranlar muhalefeti dışlıyorlar, kendi görüşlerini empoze ediyorlar ve uzlaşmaya yanaşmıyorlar.

Şimdi bu iki modeli gösterdikten sonra Türkiye’de yaşananlar maalesef bu ikinci modeli anımsatıyor. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde bir uzlaşma komisyonu kurulması reddediliyor, tahammül dahi edilemiyor. Onun dışında böyle bir yol izlenmesinin süreci mundar edeceği Başbakan Yardımcısı tarafından rahatlıkla söylenebiliyor. Dolayısıyla bu şekilde bir anayasa yapımı, muhalefet partilerinin dışlanarak, bir ortak masada gelinmeyi reddederek yapılacak bir anayasa sözleşmesi hiçbir zaman bir toplum sözleşmesi niteliği kazanmayacak. Dolayısıyla bunun sonucu olarak da anayasayı yapmak isteyen bugünkü siyasi iktidar hiçbir zaman bir kurucu iktidar niteliği de kazanmayacak. Yapılan anayasa, eğer yapılabilirse, başarıya ulaşırsa sadece Adalet ve Kalkınma Partisi’nin anayasası olmanın ötesine geçemeyecek.

Bir de şunu değerlendirmekte yarar var: Niçin bir anayasa yapılmasına ihtiyaç duyuluyor? Yine çeşitli örneklere baktığımız zaman, anayasa yapımına yol açan gelişmelere, bugün ne yeni bir devlet kuruluyor, ne bağımsızlık tekrar kazanılıyor, ne bir ihtilal var, ne de eğer sivil değilse bir darbe yaşanıyor. Dolayısıyla anayasa yapmasına gerekli olan şartlar oluşmamış.

Şu söylenebilir: Anayasa yapmayı gerektirecek ölçüde büyük sosyal, siyasal değişiklikler yaşanıyor, öyle olduğunu da düşünmek istemiyorum. Peki, niçin bu anayasa yapılmak isteniyor, niçin bu anayasa değiştirilmek isteniyor, bu anayasa yapımıyla elde edilmek istenen sonuç ne olabilir? Herhalde burada mevcut elde edinilen güçle yetinilmiyor, anayasa yapımının arkasında olan siyasi, sosyal güçleri daha da artırmak, pekiştirmek istiyorlar. Biraz sonra taslağa da zamanım kaldığı sürece birkaç noktada değinmek istiyorum. ... Aynı şekilde özellikle demokrasi anlayışı, 1924 Anayasası'nın anlayışı. Oradaki de çağdışı kalmış bir çoğunlukçu demokrasi anlayışı, yani bir sınır tanımayan meclisteki çoğunluğu milli iradeyle özdeşleştirip, ona bir sınıra tâbi olmayacak şekilde bir demokrasi anlayışının hâkim kılınmaya çalışıldığını görüyoruz. Bunların ötesinde çok kısa vadeli bir amaç da olabilir. Anayasal olmayan, ama çok önemli sorunlar yaşıyoruz. Gelir dağılımındaki adaletsizlik, işsizlik sorunu, bütçe açığı, terör sorunu, tüm bunları örtecek bir şal, yetersizlikleri örtecek, dikkatleri başka yöne çevirecek bir araç olarak da görülmüş olabilir.

Taslağa ilişkin bu belirttiğin noktalara yönelik hususları da dikkatinize sunmak istiyorum. Biraz önce bu bir anayasa değişikliği değil, bu bir anayasa yapımı demiştim. Buna ilişkin ipuçları panelin başlığında. Taslağın taslağı dedi, haklı; daha resmileşmiş, ortaya çıkmış bir taslak yok, ama bu bilim komisyonunun taslağı üzerinden gidersek burada başlangıcın anayasa metnine dâhil olmadığı söyleniyor. Zaten daha burada yepyeni bir anayasa yapıldığı açıkça ortadadır, çünkü mevcut anayasa ikinci maddesiyle başlangıçtaki temel hükümlerin, ilkelerin de cumhuriyetin niteliği olduğu ve değiştirilmezlik güvencesine bağlandığını söylüyor. Baktığımız zaman başlangıçta temel ilke olarak gözümüze çarpan ne var: Hemen ilk çarpan ilke Atatürk ilke ve devrimleri, onun yanında yine temel bir ilke kuvvetler ayrılığı. Bu her iki ilke de artık cumhuriyetin niteliği olmak özelliğini yitiriyor. Burada anayasa mahkemesinin kararlarına bakarak bu ilkelerin değerini söylemekle yetinmek istiyorum. Diyor ki "Atatürk ilke ve devrimleri laiklik ilkesinin hareket noktasıdır. Anayasanın dayandığı temel felsefedir." Keza yine kuvvetler ayrılığı ilkesi de aynı gücü anayasa mahkemesine göre taşıyor. Diğer ikinci maddedeki ilkelerin dayanağını oluşturacak ölçüde anayasa mahkemesi kuvvetler ayrılığı ilkesine önem veriyor.

Bu niteliklere ilişkin söylenecek başka noktalar da var. Laiklik ilkesi de burada

korumasız kılınmaya çalışılıyor. Niçin; hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılmasını yasaklayan maddeye baktığımız zaman bir alternatif de hak ve özgürlüklerin laikliği ortadan kaldırmak için kötüye kullanılmasına ilişkin düzenlemenin ortadan kaldırıldığını görüyoruz. Aynı şekilde din özgürlüğüne ilişkin maddelerde de aynı yaklaşımı görmek mümkün. Bir başka nokta gerekçede izlenebilir. Cumhuriyetin temel niteliği olarak öngörülen, ama yine değerinin düşürülmesine çalışılan bir başka ilke de yine millet bütünlüğüne ilişkin düzenlemedir. İlginçtir ki gerekçede bu milletin bütünlüğü ilkesinin yorumunda ‘çeşitlilikte birlik’ gibi bir kavramın dikkate alınması öngörülmüyor. Bu kavramı aldıkları yerde daha henüz yapısına ilişkin niteliği tam belirginleşmemiş uluslarüstü bir örgüt olan Avrupa Birliği için hazırlanan anayasa taslağında. Ritüel bir ulus devlet için yapılacak anayasada başlangıçta bu ilkenin temel dayanağı olan ‘milletin bütünlüğü’ ilkesinin yorumunda böylesine ‘çeşitlilikte birlik’ gibi bir kavramın kullanılmasını en hafif deyimle herhalde bir kafa karışıklığı olarak değerlendirmek gerekir.

Bir başka nokta eğitim-öğretim dilinde Türkçe dışındaki dillerin kullanılabilmesi. Bu da yine aynı ilkelerle birleşecek resmi dilin Türkçe olmasıyla, bağımsızlıkla giderek ulus devlet ilkesiyle çelişecek sonuçlar doğuracak. Temel hak ve özgürlüklere değinmek gerekirse burada da aslında tam bir kandırmaca var. Yani burada söylenen nedir; temel hak ve özgürlüklerde çok büyük iyileştirmeler yapılıyor. Şöyle bir taslağa bakıldığı zaman bile aslında ne büyük geriye gidişlerin olduğunu görmek mümkün. Hocamız ifade özgürlüğüne ilişkin hükümden söz etti. O hükümün içine bilim ve sanat özgürlüğü de sokuluyor. Bilim ve sanat özgürlüğünün özelliği var, niteliği var. Onun niteliğini sınırlandırma konusunda ifade özgürlüğünden daha farklı sınırlama sebeplerini gerektiriyor, ama maddeye baktığımız zaman hemen ifade özgürlüğünün sonrasında bilim özgürlüğü geliyor ve ifade özgürlüğünde onu sınırlamak için öngörülen sınırlama sebeplerine bilim ve sanat özgürlüğünün sınırlandırılması da mümkün kılınıyor. Bu üniversitelerdeki bilimsel özerkliği, üniversitedeki öğrencilerin, öğretim üyelerinin bilim özgürlüğünü sınırlandırmak için kullanılacak bir durum.

Bir diğer nokta, yine YARSAV’ın Sayın Başkanı belirtti; demek özgürlüğüne ilişkin getirilen düzenlemeler. Bakın demek özgürlüğüne ilişkin mevcut metinde çok mutlak bir koruma var. Diyor ki “Kimse demeğe üye olmaya ya da dernekte üye kalmaya zorlanamaz.” Bu hüküm çıkarılmış, herhalde bir amacı var. Belirli yasalara çıkarmayı amaçladıkları hükümetin tasarı halinde getirip, yasayla zorunlu üyeliği öngördüğü, yargıçlar ve savcılar için öngördüğü örgütlenmenin herhalde anayasal dayanağını oluşturmaya çalışıyorlar. Kadınlarla ilgili getirilen düzenlemedeki kadına yaklaşımı herhalde artık kadın kuruluşlarının eleştirileri yeteri derecede ses getirdi, bu yanlıştan sanırım dönülecek. Hocamız “Sosyal haklara ilişkin büyük geriye gidişler var” dedi. Doğru, işçi dışı kamu görevlilerine grev ve toplu sözleşme anayasal bir

hak olarak tanınmıyor. Buradan yine başka çıkarımlar da yapılabilir, işte sosyal devletin 1982 Anayasası'nın dahi gerisine düştüğünü, çok uluslu şirketlere Türkiye'deki politikayı belirleme konusunda, etkili olma konusunda bir yol açılmaya çalışıldığını söylemek mümkün. Bir nokta daha var, o da ibadet özgürlüğüne ilişkin. Orada ibadet özgürlüğünün sınırlama sebeplerinden birisi, başkalarının hak ve özgürlüğü olarak gösteriliyor, başkalarının hak ve özgürlüğünün korunması olarak gösteriliyor, ama gerekçeye baktığımız zaman başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması gereği ancak başkalarına karşı cebir ve şiddet uygulanması halinde söz konusu olabilecektir. Böyle bir algılama, böyle bir değerlendirme çok vahim sonuçlar doğurabilecektir. Niçin; çünkü zorunlu olarak herhangi bir dinsel uygulamayla kaçınamayacağı şekilde katlanmak zorunda kalmak dahi kişinin inanç özgürlüğüne korunması gereken bir müdahale olarak ortaya çıkabilir.

Organlara ilişkin de birkaç söz söylemekte yarar var. Burada yasama organı tamamen yürütmeye bağlı hale getirilmeye çalışılıyor. Bunun tek bir örneği var, zaten anlayışı ortaya koymak için bir tane örnek yetiyor. Daha yasama organını düzenleyen ilk maddede "KHK'ler yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesinin istisnasıdır" deniyor. Şimdi bunu söylediği zaman, diğer maddeyi de birlikte okuduğumuz zaman temel hak ve özgürlükler dışında Türkiye Büyük Millet Meclisi tamamen devre dışı bırakılıyor. Anayasa Mahkemesinin bu KHK'leri denetleme yetkisine baktığımız zamanda sadece KHK'lerle temel hak ve özgürlük alanına girilip, girilmediğiyle sınırlı bir denetim öngörülüyor. Dolayısıyla hem denetimsiz, hem de tamamen yasamanın işlevini görebilecek, onun yetkilerini devralabilecek bir yürütme organı öngörülüyor. Bu da 1876 Anayasası'ndan beri anayasaların kabul ettiği yasallık ilkesinin sonu anlamına gelebilecek. Dokunulmazlıklara ilişkin yine kamuoyunun beklentilerini karşılamaktan uzak, çok daraltılmış bir koruma getiriliyor.

Yürütmeye geldiğimiz zaman burada görüşler farklı olabilir, yerel yönetimlere olan yetki aktarımı savunulabilir, buradaki merkezle yerel arasındaki yetki paylaşımına ilişkin çeşitli formüller öngörülebilir ama hem üniter devletin devam ettiğinden, hem idaredeki bütünlük ilkesinin sürdüğünden söz edip, hem de yerel yönetimlere vergi konusunda düzenleme yapma yetkisi vermek sanırım siyasi özerkliği çağrıştıracak merkezden yerele bir yetki devri olarak karşımıza çıkıyor. Bir diğer nokta; idarenin takdir yetkisi artık idari yargı tarafından denetlenebilecek. Böyle bir hukuk devleti anlayışını kabul etmek, tahayyül etmek bile mümkün değil. Yani idare keyfi takdir yetkisi kullanacak, ama takdir yetkisini denetleme, yerindelik denetimine kaçıyor diye idari yargıya tanımayacak. Böyle bir hukuk devleti anlayışını, böyle bir idari yargı anlayışını kabul etmek mümkün değil. İdari yargının tamamen içini boşaltacak bir düzenleme. Bir başka düzenleme daha var; Danıştay'ın 4'te 1 üyesini bakanlar kurulu seçecek. Bu nasıl gündeme getirilebilir, nasıl 6 tane... Biz de onların kitaplarının

bir kısmından okuyarak bu günlere geldik. Nasıl böyle bir şey söylenebilir, yargı bağımsızlığı nasıl böyle ayaklar altına alınabilir, kabul etmek, anlayabilmek mümkün değil. Bir de YÖK'e aynı şekilde üyelerinin çoğunluğu Bakanlar Kurulu'na seçtirdikten sonra bu kurulun idari özerkliğini nasıl sürdüreceği yine ortada yanıt verilmesi gereken bir sorun.

Bir diğer nokta Cumhurbaşkanlığı seçimi. Şimdi taslakta da halk tarafından seçilmesi öngörülüyor. Zaten fiilen büyük ihtimalle bu tartışmalı bir konu. Sayın Başkan açıklamalar yapacak, ama halk tarafından seçilmesi gündeme gelecek. Burada yine büyük bir tutarsızlık var; taslakta hem deniyor ki "Parlamentar rejimin ilkeleri geçerli kılınacak" ama hiçbir şekilde parlamentar rejime ilişkin temel özellikler, Cumhurbaşkanının tarafsızlığı gibi temel ilkeler dikkate alınmıyor. Taraflı olacağı kesin bir Cumhurbaşkanı siyasal rejime monte ediliyor. Siyasal rejim tamamen dönüştürülüyor ve bu popülist yaklaşımla da sadece neye dayandırılıyor: Cumhurbaşkanı seçiminde yaşanan tıkanıklığa dayandırılıyor. Böyle bir anayasa yapım sürecini öngörmek mümkün değil. Kısa, sadece kendilerine sorun çıkaran noktaları hesaba katıp, ama getirilerini, yaratacağı sıkıntıları hiçbir şekilde dikkate almadan anayasa yapılması örneği herhalde bu kadar net bir şekilde başka bir yerde ortaya çıkmaz.

Yargıya ilişkin Sayın Başkan birçok noktaya değindi. Burada ben yine Anayasa Mahkemesinin yetki alanına ilişkin getirilen daraltmalara değinmek istiyorum. Burada bir kere biraz önce belirttiğim gibi kanun ve karamamelerin denetimine ilişkin Anayasa Mahkemesi'nin şimdiye kadar oluşturduğu içtihatlar yerle bir ediliyor. Siyasi parti kapatma zorlaştırılıyor. İç tüzük niteliğindeki kararların denetimi tamamen anayasa mahkemesinin yetki alanının dışına çıkartılıyor. İptal kararında basit çoğunluk yeterliyken, yürürlüğü durdurmak için 2/3 gibi bir çoğunluk aranıyor. Bir önemli nokta da Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı ilkesi yine ortadan kaldırılıyor. Deniyor ki "Anayasa Mahkemesi kararlarının gerekçeleri bağlayıcı değildir." Bu da neyi hatırlatıyor; bunu bir şekilde başaramazlarsa Anayasa Mahkemesi'nin tırbana ilişkin verdiği ikinci kararda yorumlamalarına kararın hükmünü taşıyan gerekçeleri göz ardı edebilmelerine imkân sağlayacak bir düzenleme olarak karşımıza çıkıyor. Anayasa Mahkemesi üyelerinin Sayıştay'ın yeni alacağı konum sonrasında oradan gelecek üyeleri de kattığımız zaman yine üyelerin bir kısmının siyasallaşmasına yol açacak şekilde meclis tarafından seçilecek, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu keza bu şekilde. Kısaca toparlamak gerekirse, ben süremi aşmak da istemiyorum. Bütün bu hükümlerin ortaya çıkardığı ve yapım usulüne ilişkin izlenen yönetime bakıldığı zaman ortaya çıkan nedir; bir çoğunluğun mutlak iktidarını sağlayacak düzenlemeler izlenen yöntemle yapılmak isteniyor.

Dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı- Sayın Kanadoğlu'na biz teşekkür ederiz. Bu yeni anayasa girişiminin çok önemli ve değişik yönlerine değindi. İzninizle bir noktaya onun açtığı kapıdan değinmek istiyorum. Sosyal haklar konusunu uygulanmakta olan, daha doğrusu dayatılmakta olan ekonomik modelden bağımsız olarak düşünmemek gerekir. Dayatılan ekonomik modelin temel özelliği işsizlik üretmesidir. İşsizliğin böylesine çığ gibi büyüdüğü bir toplumda yasalarla, polis gücüyle sosyal, sendikal hakları sınırlamaya fazla ihtiyaç kalmaz. İşsizlik en büyük baskı unsurudur. Buna rağmen Sayın Kanadoğlu'nun konuşmasında da değindiği gibi bu anayasayla ortaya konulan bir eğilim var; işçiler dışındaki kesimlerin sendikal haklarının ellerinden alınması ve özellikle de sözleşmeli çalıştırma imkânlarının genişletilmesi. Sözleşmeli de ne memurun yararlandığı yargı güvencesinden yararlanabilecek durumda olan, ne de işçinin yararlandığı sosyal haklardan yararlanabilen böyle bir ara kesim icadından başka bir şey olmuyor. Onu belirtmek istedim.

Şimdi söz sırası Sayın Nuri Alan'da. Bildiğiniz gibi Sayın Alan Danıştay'ımızın eski başkanlarından. Danıştay'ın Türkiye'nin tarihinde Cumhuriyetin korunması bağlamında ve özellikle de yakın geçmişteki malum tahribatın yaralarının sarılması bağlamında unutulmaz hizmetleri var. Bu çerçevede Sayın Alan'ın da mümtaz bir yeri var. Siyasal öğrencilerinin önünde bu çok özel bir konuya da değinmek isterim. Bazı hocalarımız bu fakültede bulunuyorsa, o Sayın Alan'ın başkanlık ettiği heyetlerin verdiği kararların sonucunda sağlanmıştı. Onu da bu vesileyle belirtmek isterim.

Buyurun efendim.

Nuri Alan- Değerli izleyicilerim; hepinizi saygıyla selamlıyorum. Değerli üç akademisyen arasında uygulamacı olarak bana yer verdikleri için bu toplantıyı düzenleyen değerli hukukçu arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Sayın Başkanın iltifatları beni mahcup etti. O kararların çoğu, evet belki benim başkanlık ettiğim kurullardı, ama o kurullara katılan değerli üye ve başkanların da katılımıyla sağlandı.

Ben taslağın yargıyla ilgili bölümlerini değerlendireceğim, ancak uygulamacı olarak yürürlükteki kuralları ve önerilen kuralları ele alarak bir değerlendirme yapmak istiyorum. Gerektiği zaman da ayrıntıya gireceğim, ama buna zamanın müsaade edip etmeyeceğini şimdiden kestiremiyorum. Yalnız yargıyla ilgili bölüme girmeden önce bence şu anda henüz tartışılmayan, ama ileride büyük sorun olacak iki konuya izninizle değinmek istiyorum. Bunlardan bir tanesi bize sunulmuş olan taslağın nasıl yürürlüğe konulacağı meselesidir. Bu taslağın yürürlüğe konulabilmesi için elimizde 1982 Anayasası'nın 175. maddesinden başka bir araç bulunmamaktadır. Bu 175. madde sadece anayasa değişikliğine izin vermekte, bir anayasanın kendisinin yok edilmesine müsaade eden bir hüküm içermemektedir. Ancak elimizdeki taslak veyahut

da buna paralel olarak düzenlenecek olan taslak birçok maddeyi içermekte ve bağımsız bir anayasa olarak yürürlüğe girecek gibi görünmektedir. Taslakta 137 adet asıl, 8 adet geçici madde vardır, tamamı 145 maddedir. 145 maddelik bir değişiklik mümkün olamaz. Ancak bu şu anın aktüel bir konusu olarak gözüküyor. Yarın bu kapsamda bir anayasa metninin meclise sunulması halinde sorunlar yaşanacak demektir.

İkinci sorun aktüel bir konuyla ilgili, Cumhurbaşkanı seçimiyle ilgili, daha doğrusu bunu düzenleyen ve 21 Ekim günü halkoyuna sunulacak olan metinle ilgili. Bu metnin ayrıntılarını aşağı yukarı bütün hukukçular biliyorlar. Ben sadece bir yönü üzerinde durmak istiyorum. Metin, biliyorsunuz Cumhurbaşkanlığı yönünden yeni bir statü oluşturuyor. Bu nedir; Cumhurbaşkanı halk seçecektir, Cumhurbaşkanı 5 yıl süreyle görev yapacaktır ve Cumhurbaşkanı isterse ikinci kez yeniden seçime girebilecektir. Eski statü tamamen değiştirilmiş ve Cumhurbaşkanıyla ilgili yeni kurallar getirilmiştir. Bu kuralların halk tarafından kabulü halinde Yüksek Seçim Kurulu tarafından bu metin Resmi Gazete’de ilan edilecek ve ilan edildiği gün yürürlüğe girecektir. Yürürlüğe girdiği gün ise 11. Cumhurbaşkanı’nın bu sıfatını oluşturan hukuki temel ortadan kalkmış olacaktır. Yeni anayasayı yapan irade eğer onun bu görevine devamını öngörmüş olsaydı bir geçici madde ile bunu halledebilirdi. Ne derdi; halen görevi başında bulunan Cumhurbaşkanı şu kadar süreyle görev yapar ve bu kanunda öngörülen halk tarafından seçilme işlemi şu tarihte yapılır, arzu edilirse ikinci kez seçime girebilir veya girmeyebilir yolunda bir düzenleme getirilebilirdi. Bu yapılmamıştır, oysa geçici maddeler bizim anayasa yapma geleneğimizde 1961 Anayasası’ndan bu yana önemli bir yer tutmaktadır.

1961 Anayasası yanımda değil, ancak ben size 1982 Anayasası’nda yer alan bir iki geçici maddeyi sunarak değerlendirmenizi rica edeceğim. Bakınız, bunlar da geçici birinci madde. O dönemde Konsey Başkanı Devlet Başkanı olarak görev yapıyordu. Onun için bir geçici madde düzenlendi. Ne dendi; Devlet Başkanı bu anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Cumhurbaşkanı olarak 7 yıl süreyle görev yapar. Keza bir yedinci maddemiz var; ilk milletvekili genel seçimi sonunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp yeni bakanlar kurulu kuruluncaya kadar iş başında olan Bakanlar Kurulunun görevi devam eder dedi. Yeni anayasada ve 1982 Anayasası’ndan önce Konsey döneminde bunların atanma şekli farklı olduğu için, göreve getiriliş biçimleri farklı olduğu için böyle bir geçici maddeye gerek görüldü. Asıl çarpıcı olan ve bence olayımıza tam uygulanabilecek olan geçici 12. madde bulunmaktadır. Bu geçici 12. madde Konsey döneminde Devlet Başkanı tarafından atanmış olan Cumhuriyet Başsavcısı Vekilinin, Danıştay Başkanının, Danıştay Başsavcısının, Danıştay Başkan Vekillerinin ve daire başkanlarının bu anayasa yürürlüğe girdikten sonra da seçildikleri için bu görevlerine devam edeceklerini

öngörüyor. Aslında sıfatlar aynı, yeni kanunda hiç değişmedi, ama atama biçimleri farklı getirildiği için böyle bir geçici maddeye ihtiyaç duyuldu. Bu geçici maddeler olmasaydı, bunların görevlerine bu sıfatlarla devam etmeleri mümkün olamayacaktı.

Üzerinde tartıştığımız taslağın geçici 3. maddesi de aynı kuralı getiriyor. Cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda bu taslağın 78. maddesi iki seçenek sunuyor. Bu seçeneklerden bir tanesi 21 Ekim günü halkoyuna sunulacak metinle aynı, ancak söylediğimiz hususların gerekliliğini kavramış olacaklar ki mevcut Cumhurbaşkanının görev süresi bu anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beşinci yılın sonunda sona erer, halen görevde bulunan Cumhurbaşkanı da 5 yıl için bir kez daha seçilebilir diyor. Meseleyi acaba kazanılmış hakların korunması ilkesiyle çözebilir miyiz? Bu konuda da gerek Anayasa Mahkemesi'nin, gerekse Danıştay'ın kararları var. Danıştay kararlarını elde edemedim, Danıştay Başkanlığından ayrılmış olmamıza rağmen Ankara'ya çok kısa süre önce geldiğim için o kararı sunamadım, fakat Anayasa Mahkemesi'nden arkadaşlarım yardımcı oldular. Anayasa Mahkemesi'nin 2005, 2005, 2007 ve 2006 tarihli kararları var, bunlardan bir tanesini okumakla yetineceğim: "Kazanılmış haklara saygı ilkesi hukukun genel ilkelerinden birisini oluşturmaktadır. Kazanılmış bir haktan söz edilebilmesi için bir hakkın yeni yasadan önce yürürlükte olan kurallara göre bütün sonuçlarıyla fiilen elde edilmiş olması gerekmektedir -bu çok önemli- bir statüye bağlı olarak ileriye dönük beklenen haklar ise bu nitelikte değildir."

Şimdi 11. Cumhurbaşkanı 28 Ağustos günü yürürlükte olan kurallara uygun olarak Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir ve bu sıfatı iktisap etmiştir, ancak bu sıfata bağlı olan 7 yıllık görev süresi henüz kazanılmış bir hak değildir ve o halkoyuna sunulan metnin yürürlüğe girmesiyle birlikte ortadan kalkacaktır. Yalnız hukuk sistemimizde bunun nasıl çözüleceği konusu büyük bir sorundur. Bu işte eğer tabii bu görüşü benimsemişse önce Cumhurbaşkanının görevini bırakması gerekecektir, arkasından 106'ncı maddeye göre Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı'nın Cumhurbaşkanı vekâlet etmesi gerekecektir ve Yüksek Seçim Kurulu'nun da metnin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren değişik 102. maddede öngörülen usul çerçevesinde yeni Cumhurbaşkanlığı seçim sürecini başlatması gerekmektedir. Şimdi bu sorunun önemi şurada ortaya çıkmaktadır: Eğer Cumhurbaşkanının görevi sona ermiyorsa 11. Cumhurbaşkanının görevi hangi tarihe kadar devam edecektir, bu konuda da bir anlaşma yoktur. Kimi değer verdiğimiz hukukçular 7 sene daha devam edecektir diyor. Değerli izleyiciler, bu hukuki temel çökmüştür ve bir kazanılmış hak olarak mütalaa edilmesi mümkün değildir. Kimi hukukçular 5 yıl devam edecektir diyor. Tabii bu görüş kabul edilmezse, zamanı geldiğinde, 5 yıl sonra bu konular daha hararetli bir şekilde tartışılacaktır.

Dün de televizyonda gerçekten görüşümü teyit eden bir konuşma yapıldı. Bir parti adına çıkan milletvekili aynen şu cümleyi kullandı: “7 yıl veya 5 yıl sonra yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimi için ne gerek var?” Bakınız, bir siyasi parti 7 yıl veya 5 yıl sonra diyor, demek ki oluşmuş bir görüş yok. Bu görüşüm şimdiye kadar sadece bir siyasal bilimci tarafından paylaşıldı, onun dışında değerli Anayasa hukukçuları tarafından olumlu ya da olumsuz bir...

Oturum Başkanı- Fala bakar gibi efendim. 7 veya 5...

Nuri Alan- Zamanı geldiğinde umuyorum ki tartışılacak. Başta da söylediğim gibi taslağın yargı ile ilgili kurallarını değerlendireceğim. Yalnız ondan önce yargıyla ilgili kurallar hakkında genel bir değerlendirme yapmak istiyorum. Belki bunu daha sonra somut kuralları inceleyip değerlendirdikten sonra yapmam daha uygun olabilirdi, ancak zamanın bütün incelemelerimi anlatmaya yetmeyeceğini ve ortak noktalar bulunduğunu düşünerek önce genel bir değerlendirme yapmak istiyorum. Taslakta yürütme ve yasama organları, bunun doğal sonucu olarak siyaset, yüksek mahkemelerin ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yapılandırılmasında doğrudan veya dolaylı olarak oldukça yetkili, etkili hale getirilmiştir. Toplumsal ve siyasal temel değerler üzerinde toplumumuzda asgari müşterekler henüz oluşturulamamıştır. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesi, toplumun çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmasını, Türkiye Cumhuriyeti'nin laik devlet niteliğini kazanmasını ve bunun devamlılığını amaçlayan devrim kanunlarının korunması ve uygulanmasında devletin ülkesiyle ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ilkesinde ve cumhuriyetin temel niteliklerinde, toplumumuzda inançlı, samimi ve kalıcı bir mutabakat mevcut değildir. Her kesim, her grup sureta bunları benimsemiş görünmekte, ancak konuya işine geldiği yönden ve işine geldiği kadarıyla yaklaşmaktadır. Amaçlar, uygulamalar ve yönelişler farklılık göstermektedir.

Toplumda dini ve etnik görüş ve düşünceler giderek ağırlık kazanmakta, bunların yoğunluğu ve etki alanı artmaktadır. Bu ideolojik görüşler Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısında da siyasi parti veya bireysel olarak temsil edilmekte, her fırsatta dile getirilmekte ve savunulmaktadır. Toplumun ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bu yapısı içinde yürütmenin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yargının oluşturulmasına katılması kabul edilemez. Eğer bu katılım kabul edilirse yukarıda arz ettiğim ideolojik görüş ve düşünceler kaçınılmaz olarak yargıya da taşınacak ve burada da kabul görecektir. Bütün bunların ötesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde siyasi partilerin bugün sahip oldukları milletvekili sayısı göz önüne alındığında sadece bir siyasi parti yargı üzerinde egemen olacak, yargının o siyasi partinin görüşleri doğrultusunda siyasallaşmasının yolu açılacaktır. Sanıyorum bu düzenlemeyle cumhuriyetin temel niteliklerinin, Atatürk ilkelerinin ve devrim

kanunlarının korunmasında ve uygulanmasında en önemli direnç noktalarından biri olan yargının bu direncinin kırılması ve yolların açılması amaçlanmaktadır. Taslağı hazırlayanların amaçları bu olmasa bile bu düzenlemeyle varılacak sonuç budur. Taslakta yüksek mahkemelerin ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun oluşturulmasında batı Avrupa ülkelerindeki uygulamaların etkili olduğu, Türkiye'nin yukarıda değindiğim özel koşullarının ve yargıda gelenekselleşmiş birçok ilkenin göz ardı edildiği anlaşılmaktadır. Yine taslakta yargının bugüne kadar görmediği, karşılaşmadığı şaşırtıcı kurallar bulunmaktadır ya da hatalı olarak düzenlenmiş, bugünün ihtiyaçlarına cevap vermeyen bazı anayasa kuralları olduğu gibi bırakılmış, değiştirilmemiştir.

Şimdi bu genel değerlendirme çerçevesinde yüksek yargı organlarının ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun oluşturulmasına ilişkin düzenlemeleri size sunmak istiyorum. Taslağın 8. maddesinde ve 106. maddesinde mahkemelerin bağımsızlığı ilkesinin yanında mahkemelerin ve hâkimlerin tarafsızlığı ilkesine de atıfta bulunuluyor. Aslında bağımsızlık ilkesi mahkemenin ve yargıcın tarafsızlığını sağlamaya yönelik bir müessesedir. Onun tarafsız olarak ve hukuk içinde kalarak karar vermesini amaçlamaktadır. Esasen bu bilinen ve yinelenmesine pek gerek olmayan bir ilkedir, ancak siz bunu anayasanın içine özellikle koyduğunuz zaman o tarafsızlığı sağlayacak düzenlemeleri de yapmanız lazım. En azından bu tarafsızlığı gölgeleyecek düzenlemelerden kaçınmanız gerekmektedir. Şimdi öncelikle Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun oluşumuna değinmek istiyorum. Taslağa göre kurul 17 asıl, 4 yedek üyeden oluşuyor. 5 asıl, 1 yedek üye Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından salt çoğunluk ile seçilecek, yani 276 oy bu 5 asıl, 1 yedek üyenin seçilmesi için yeterli olacaktır. 3 üye Yargıtay'dan, 2 üye Danıştay'dan, 4 üye adli yargı hâkim ve savcılar arasında, 2 üye de idari yargı hâkim ve savcılar arasında seçilecektir. Şimdi burada başka dengesizliklerde var; niçin 3 Yargıtay'dan, 2 Danıştay'dan, niçin 4 adli yargı hâkim ve savcılarından, niçin 2 idari yargı hâkim ve savcılarından diye tartışılması gerekir, bunları geçiyorum.

Müsteşar da bakanın temsilcisi olarak da kurula katılacaktır. Gerçi gerekçede böyle bir şey yok, ama müsteşarla bakan arasında hiyerarşik bir bağlantı vardır ve müsteşar oraya girdiği zaman sanıyorum ki bakanın direktifleri dışına çıkmakta zorlanacaktır. Daha önce bu sene başında yaşamız olduğumuz Yargıtay ve Danıştay üyelerinin seçilmesiyle ilgili tartışmalarda müsteşar, bakanın temsilcisi olarak oyunu kullanmış ve kanunsuz hiçbir hukuki mesnedi ve temeli olmadan Danıştay üyelerinin de, Yargıtay üyelerinin de seçilmeleri aşağı yukarı bir seneye yakın geçirilmiştir. Yargıtay ve Danıştay'dan gelen üyeler için 60 yaşını tamamlama koşulu var, bu tartışılabilir. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun, belli dönemdeki kurulların almış olduğu, özellikle yüksek mahkemelere yaptığı seçimler nedeniyle ortaya çıkan

birtakım olumsuz koşulların giderilmesi amacına yönelik olarak da düşünülebilir. Şimdi burada bu kurulun 9 yılını dolduran... daha doğrusu onu sizlere Anayasa Mahkemesi ve Danıştay'la ilgili bölümde anlatayım.

Oturum Başkanı- Yalnız süre dolmak üzere.

Nuri Alan- Öyle mi? O zaman bir hususu önemle dikkatlerinize sunmak istiyorum.

Oturum Başkanı- İkinci turda tamamlarsınız. Buyurun efendim.

Nuri Alan- Anayasa Mahkemesi'nin ve Danıştay'ın üyelerinin görev süreleri 9 yıl ile sınırlandırılıyor. 9 yıl sonra bu üyeler eğer görevlerine devam etmek isterlerse, demin yapısını açıkladığım Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun önüne gidecekler ve yeniden seçilmelerini talep edecekler. Böyle bir uygulama kabul edilemez. Hâkimlik ve savcılık bir meslektir. Çırac olarak girersiniz, yetişirsiniz, ustalaşırsınız ve yüksek mahkemeye üye olursunuz. Kıdem ve mesleki tecrübe hâkimlik, savcılık mesleğinde çok önemlidir. Şimdi kesinlikle birinci sınıfa ayrılmış olan değerli hâkim ve savcı arkadaşlarımız alınmasınlar, ama meslekte daha kıdemli, daha tecrübeli bir üyenin, üstelik 9 yıl yüksek mahkemesi üyesi sıfatını kazanmış bir kişinin bu kurulun önüne giderek yeniden seçilmesini talep etmesi bizim uygulamalarımıza ve geleneklerimize aykırıdır. Biraz önce söylemeyi ihmal ettim, kurulda yüksek mahkemeden sadece 5 kişi, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve savcılardan 11 kişi bulunmaktadır, bu bizim geleneklerimizle bağdaşmayan ve kesinlikle kabul edilemeyecek olan bir husustur. Değirmek istediğim konular arasında çok kısa olarak ifade edeyim. Yargı denetimini yasaklayan kuralların kaldırılması var. Bunlar tartışılmalıdır.

Oturum Başkanı- İkinci turda uygun görürseniz...

Nuri Alan- Peki efendim. Yüce divan var, tüzüklerin kaldırılması var, askeri yüksek idare mahkemesinin kaldırılması var, yargı yetkisi ve görevi var, bir çok konu var, bakalım zaman bulabilecek miyiz?

Oturum Başkanı- Buluruz efendim.

Nuri Alan- Teşekkür ederim.

Oturum Başkanı- Şimdi söz sırası Mümtaz Ağabeyde.

Sayın Prof. Dr. Mümtaz Soysal'a söz vermeden önce Sayın Eminağaoğlu'nun

açış konuşmasıyla ilgili bir düzeltme yapacağım. Ağır hastaydı falan dediniz, öyle bir şey yok; Mümtaz Bey çok geziyor. Yurt içinden, yurt dışından davetler alıyor, anlaşılan hiçbirisini reddetmiyor. Ondan sonra da haliyle yoruluyor, ama bu yorgunluğuna rağmen bize katıldığı için kendisine müteşekkirim.

Buyurun Hocam.

Prof. Dr. Mümtaz Soysal- Teşekkür ederim.

Her şeyden önce bana böylesine bir topluluk önünde konuşma fırsatı verdiğiniz için, o fırsatı iyi değerlendiremeyeceğimi düşünmüştüm. İsterseniz biraz ağır bezginlik diyelim. 3 aydır anayasa tartıştıktan sonra, bir de dışarıya gidip bunu tartıştıktan sonra gelip de burada önünüzde iyi oynayamam gibi geldi bana. Yani böyle sürekli milli maçlar oynamış bir takım nasıl arka arkaya yeniliyorsa, burada da hatalar yaparım gibi geldi bana. Onun için keyfinizi kaçırmamak amacıyla özür dilemek istemiştım, ama olmadı, demek ki içimde bir şey var. Böyle bir yere, özellikle bir topluluk önüne gelme hevesi ya da isterseniz tutku diyelim. Aşağı yukarı bu çatının altına evet, her zaman bu çatı değil, eskiden burada yemekhane vardı, üstünde de yatakhane vardı. Ben girdiğimde, Siyasal Bilgiler Okulu olarak girdiğimde durum öyleydi. Aradan geçen, burada öğrenciliği de sayarsanız 42 yıldan sonra, ayrılalı aradan şimdi 16 yıl geçti. İlk gelişim değil, ama her gelişimde heyecanlanıyorum. Onun için o heyecanı yenemem de hata yaparım diye dün özür dilemek istemiştım, ama olmadı. Şimdi değerli arkadaşlarıma teşekkür etmek isterim. Sayın Eminağaoğlu, Sayın Kaboğlu, Sayın Kanadoğlu ve Sayın Alan'a teşekkür etmek isterim. Onlar benim söylemem gerekenlerin çoğunu çok daha iyi bir şekilde belirttiler, ama ben başka bir yerden bir şey yakalamak istiyorum. Biraz Siyasal Bilgiler Okulu geleneğinden uzaklaşıp, siyasal bilimin yeni alanlarına göz atarak ya da el atarak bir şeyler söylemek istiyorum.

O zamanlar devlet bilgileri öğretilirdi, ama şimdi siyasal bilim diye çok daha geniş bir alana iş yayıldı ve bu arada da sosyal psikoloji ve isterseniz sosyal psikiyatri -böyle bir şey olabilir mi bilemiyorum ama- öne çıkmaya başladı. Son aylarda düşünce düşünce şuna geldim: Son aylarda aşağı yukarı Cumhurbaşkanının seçimi gündeme geldiğinden beri bugünkü iktidar çoğunluğu arka arkaya çok hatalar yapıyor, oysa aslında bu hukukçulardan yoksun bir çoğunluk değil, içinde çok değerli hukukçular var.

Gene bir yerlere çağırıyorlar herhalde (Gülüsmeler)

Ayrıca bu son seçimden sonra değerleri de katıldı. Onların bu çeşit hataları yapmalarını aklım kolay kolay almıyor, çünkü herhalde aptal, gerizekalı insanlar da

değiller. Çok zeki oldukları, çok akıllı oldukları da belli, ama arka arkaya yapılan sayısız yanlışlar var. Saymaya başlarsam ilk Cumhurbaşkanı seçimi sırasında, hiç olmazsa görüntüde bir uzlaşma havası yaratmamış olmaları hata nedeni, arkasından bu 367 tartışması sonrası “Öyle seçtirmiyorsanız, biz de böyle seçeriz” diye anayasa değişikliğine gitmeleri, o sırada bugün içine düştüğümüz referandum konusunu önümüze sürmüş olmaları, ama o sırada yine erken seçim kararı almaya kalkmaları, aslında erken seçimden daha önce derhal seçime gidebilecek bir durumdan kurtulmak için bunu yapmaları... Arka arkaya baktığımızda birçok hata var. Seçimden sonra da devam eden hatalar. Örneğin seçim sonuçlandı, o ayrı bir konu. O yüzde 46’lık çoğunluk nasıl elde edildi. Onun birtakım elektronik şaibeleri olduğu söyleniyor, alanım olduğu için giremem, ama öyle ya da böyle elde edildikten sonra dayanamayıp hemen daha meclis toplanmadan, meclis çalışmaya başlamadan anayasa konusunu gündeme getirmeleri büyük bir strateji hatası, ama bu hataları yapıyorlar.

Şimdi bu referandum dolayısıyla da arka arkaya hatalar yapıldı. Önce o iki maddeyi çıkarıp, ondan sonra o haliyle yine de vazgeçilebilecek iken “Vazgeçiyoruz, Cumhurbaşkanı da seçilmiştir. Zaten yeni anayasa yapıyoruz, yapacağız” diyerek bu süreci orada tadında bırakarak kesmeleri mümkünken hayır, sonuna kadar gidiyorlar ve üç gün sonra da ya da iki gün sonra da yine bir hatayı hep birlikte paylaşmaya başlayacağız. Bunlara bakınca bir şey olmalı diyorum. Bu kadar nitelikli insanları ve donanımlı insanları bu hatalara sürükleyen bir şey olması gerekir diyorum ve biraz toplumun ya da onların psikolojisini tahlil ettiğimde, biraz böyle anatomik psikiyatr tutumuyla bir tutku seziyorum. Tıp fakültesi olsaydı onlar çok daha iyi anlatırlardı, ama tutku ihtiras falan değil; tutku Frenkçedeki tabiriyle ‘passion’ sizi pasifleştiren, edilgin duruma sokan ve her şeyinize hükmeden, size de hükmeden, siz onu tuttuğunuzu zannediyorsunuz, ama o sizi tutuyor ve istediği yere sürüklüyor ve bu arada da akıl dışına da sürükleyebiliyor ve tek, hiçbir şekilde paylaşılmayan bir şey. Yani birisine böyle karasevdayla tutulmuşsanız başka bir aşkınız olamaz. Bu kumar da olamaz, bir şey de olamaz, başka böyle iptila denilen, tutku denen şeylerden uzak tutar ve yalnız kendisine bağlı tutar. Başkasına aşık olamayacağınız gibi bir aşkınızı bırakıp maça da gidemezsiniz, kumara da gidemezsiniz falan. Şimdi böyle olunca bu tutku nedir, ona parmak basmak ve her şeyi onunla izah etmek kolaylaşıyor. Bu tutku bugünkü Cumhuriyeti olduğundan başka türlü bir Cumhuriyete dönüştürme tutkusudur. Bu tutku onları bu çeşit yanlışlara itiyor. Bu tutku olmasaydı, bir ideal falan başka bir sözcükle nitelendirilebilecek bir şey olsaydı başka türlü düşünürlerdi diyorum, ama arka arkaya hata yapıyorlar. Bu tutku aynı zamanda onları kendi siyasal düşünceleri içinde büyükçe bir pay yer tutması gereken bir temel düşünceden de uzaklaştırıyor. Bunlar milli görüşün insanları... akılları vardır

herhalde de biraz tutkudan uzaklaşabilseler iyi bir anayasa değişikliği yapmanın en temel ve toplum tarafından da en kolay kabul edilebilecek olan yolunu deneyebilirlerdi. Söylendi. Şimdi hem anayasa ona biraz müsaade etmez gibi, ya yapılan yanlış hukuka da biraz ters düşüyor, yepyeni bir anayasa yapmak için soyunmak çok büyük bir çabayı göze almak demektir. Bir kere bir devletin temelini değiştireceksiniz. Bu anayasaya sığar mı, sığmaz mı; sığmadığı aşağı yukarı belli oldu. Bunu yaparken yapılaş yolları konusunda daha önce söylendi; onları tekrarlamıyorum. Ya kurucu meclis üyelerini deneyeceksiniz, ya yapacağınız anayasayı çok daha yavaşça yapmanız, sonra büyük değişikliklere gitmemeniz gerekir. Orada zannediyorum biraz ihtiyat yapmışlar galiba. Benim düşünceme göre bu son anayasa girişimi en sonuncu değildir, bu bir çeşit zemin hazırlama anayasasıdır. Arkasından bir başka dalganın gelmesinin işaretlerini veren bir anayasadır. Onun içindir ki başlangıçta buna soyunulurken renksizlikten söz edildi. Onun için Kemalizm'in kalıntılarının söz edilmesinden söz edildi. Bunlar parça parça topluma düşünce olarak aşılacak ya da sergilenmek istendi, tepkiler görünce biraz ayarlandı, ama orada da dayanmamak, yani asıl niyeti saklamakta çok da becerikli olamamak gibi bir durum ortaya çıktı. Kendi açılarından bakınca o da bir hata, böyle hatalar işliyorlar. Onun için mesela bunu başka türlü yapabilirlerdi. Anayasanın bazı maddelerini değiştirerek, kendilerince ve toplumca da belki uygun görülebilecek bazı maddelerini değiştirerek yapabilirlerdi, o zemini öyle hazırlayabilirlerdi. Hayır, baktınız sadece tutku türban konusuymuş, onu kamufle etmek istemiş gibi, ama arkasından başka niyetleri de sezdiiren, onlar üzerinde de duruldu, belirtiler ortaya çıktı. O bakımdan da bir yanlışlık var.

Şimdi bunları niçin söylüyorum; aslında belki hepimiz, burada bütün bulunanlar, değerli hukukçular burada bulunuşlarıyla bu topluluğu biraz zenginleşmiş uranyum gibi daha değerli ve duyarlı kıldılar. O bakımdan onları da içine alan bir topluluk adına konuşuyor gibiyim. Hiçbirimiz bu 1982 Anayasası'nın yapılaş tarzından memnun değildik. Ortaya koyduğu kurallardan da memnun değildik ve aleyhinde yazdık, çizdik, konuştuk. Değiştirilmesi gerektiğini söyledik, ama aradan geçen bir zaman içinde bunun birçok yanı değişti. Birçok yanı temel niteliğini de değiştirdiğine değışti, hatta temel niteliğin bir çeşit uvertürü ya da peşrevi sayılabilecek olan giriş kısmı da değışti. Bir askeri rejim sonrasında yapılmış bir anayasadan çok, sanki normal koşullarda yapılmış bir anayasa biraz dönüştürüldü ve özellikle benim de içinde bulunduğum 1995 değişiklikleri dolayısıyla haklar özgürlükler konusu beklenenden daha da genişletilmiş ve değiştirilmiş oldu. Dolayısıyla bu nitelikleriyle "Yani geçmişte böyle yapıldı, ama geçmişte şöyle yapıldı" denen bir sürü anayasadan farkı olmayabilir, ama şimdi artık farkı var. "Onun için böyle bir sürekliliği devam ettiriyoruz. Cumhuriyet zaten tektir. O Cumhuriyeti de değıştirme niyetimizi falan da ortaya koyacak değiliz. "Biz bu anayasanın bazı yerlerini biraz daha değıştirerek

bir süreklilik haline getirmek isteriz” diyebilirlerdi, bunu yapmadılar. Oysa anayasa hukukçuları yanında da bunu söylemek yanlış olmaz zannediyorum: Anayasaları asıl değerli yapan sürekliliktir. Uzunca bir süre uygulamada kalabilmiş olmalarıdır. Böyle zırt-pırt anayasa yapmaya kalkan bir toplumda ne anayasa geleneği yerleşir, ne hukuk devleti geleneği yerleşir. Onun için vatandaşlar da tedirgin olurlar. Neyin içinde yaşadıklarını, nasıl bir geleceğe doğru gideceklerini tam kestiremezler.

O bakımdan bütün ders kitaplarında vardır; mevcut anayasalar içinde en eski anayasa Amerikan Anayasasıdır denir ve 1787’de yapıldığını düşünürseniz 200 yılı hayli aşkın bir yaşı var, ama bakarsınız Amerikalılar anayasayı değiştirmez ya da bizim değiştirdiğimiz gibi değiştirmez. Falanca maddesini değiştirmek istiyorlarsa, bir anayasa değişikliği metni hazırlarlar. Onun kabul edilişi falan uzun süreç alır ve o anayasanın sonuna eklenir, yani bir kutsal metin üzerinde oynanmaz. Onun falanca maddelerini değiştiren ya da onlara yenilik getiren hükümler varsa, onlar arkasına - şimdi 20 küsur oldu- anayasa değişikliği maddeleri olarak eklenir. Aldığınız zaman bizde bile bu anayasa metinleri bir öncekinde nasıldı, bir dipnotuyla onu göremezsiniz. Biz hemen çöpe atıyoruz; bitti, değişti. Hâlbuki onların bulunması, başlangıçtaki metnin bulunması ne bileyim. Ben isterdim ki 1924 Anayasası’nın da birtakım hükümleri olduğu gibi kalsa, onu gerçekten biraz anayasacı olarak yaşadım da; 27 Mayıs olduğunda o gün ben dışarıydayım, Amerika’da bir üniversitedeydim. Biraz içim sızlamadı değil, sızladı, bir şey kırıldı, çünkü 36 yıldır uygulanan bir anayasa vardı ve bize bir hayli eskilik getirmişti. Evet, tek parti zamanında da, ama çok parti zamanında da uygulanıyordu. Çok parti döneminde sakıncaları ortaya çıktı ve gönül isterdi ki bir genel seçimden sonra o sakıncaları düzeltecek bir iktidar iş başına gelsin ve Türkiye’nin anayasa geleneği kesilmemiş olsun.

Bunu biraz üzümlere söylüyorum: Bizim Fakültemizin o zamanki tezi de buydu. Yani biz bir anayasa taslağı hazırladık. İstanbul’da hazırlanmış, ben o zaman genç asistandım. İstanbul’da hazırlanmış ve sonra askeri rejimce dahi beğenilmemiş olan bir taslağa karşılık bizim burada yaptığımız kısa bir anayasa metni ortaya çıktı ve bunun bir seçimle ortaya çıkmış bir kurucu mecliste yapılması gerektiğini benim kürsü hocam rahmetli Tahsin Bekir Balta savundu. Olayları anlatmayayım, o tartışmalar sırasında bir şeyler oldu falan. Sonuçta ben kendimi 1961 Anayasası’nı yapan, onun ilk metnini hazırlayan Anayasa Komisyonu içinde buldum. Orada da o tezi tartıştık, yani 1924 Anayasası bir kenara atılmamalıdır. En azından İstanbul’dan gelen metnin yanında bir çalışma metni olarak o da gündemimizde bulunmalıdır ki bir süreklilik sağlayalım. O bakımdan işte bugün de tartışılıyor ya: Kaçınca Cumhuriyet, ikinci Cumhuriyet, üçüncü Cumhuriyet falan filan. Kurucu Mecliste de onun tartışması yapıldı hayır; Cumhuriyet tektir, numaralamaya kalkarsanız sonu gelmez tezi ağır bastı.

Şimdi bu yeni anayasa, sivil anayasa, vesaire gibi sözleri duyunca yine anayasacı olarak biraz ürperiyorum. Bu yapılabilir miydi, belki ustaca yapılabilirdi. Başlangıç metnini de birtakım şeyler yapar, o aşılmaz denen maddeleri aynen muhafaza edip, ama onların tartışmalı olan, bazılarınca sakıncalı bulunan yönlerini başka şekilde telafi edebilirdiniz; bir yollar bulunabilirdi, ama bu sürekliliğin bozulmaması gerekirdi. Kaldı ki bu süreklilik -biraz önce değerli arkadaşlarım çeşitli yönlerini belirttiler- birçok noktada hatalı bir şekilde, yani hepsi iyiye, güzele, hakkaniyete doğru olan değişiklikler olsa, üzerinde büyük tartışma yaratmayan değişiklikler olsa buna da hoşgörüyü bakılabilirdi, ama bir geriye gidiş var ve birçok olanda geriye gidiş var. Şimdi birçok alanda geriye gidiş deyince bir olayı hatırladım; aşağı yukarı 2-3 hafta önceydi. Buradaki Alman Büyükelçiliği'nin bir yemeği oldu. Beni de çağırmışlardı, niye çağırdılar diye merak ediyorum, bir de baktım Sayın Özbudun da orada. Zannediyorum sadece Alman elçiliğinin diplomatları vardı ya da Almanya'dan gelmiş bir-iki milletvekili falan vardı. Onlar önünde kendisi bir çeşit sınav geçirdi. Biraz önce Avrupa Birliği için de hazırlanmış gibi bir izlenim oldu, galiba Eminağaoğlu söyledi, orada o temayı işledi. Yani biz Avrupa Birliği'ne girmek üzereyiz ya da sürecindeyiz falan demedi de "Avrupa Birliği bizim için idealdir. Onun özgürlükler şeyine uygun bir şey yaptık" falan dedi, öyle bir savunmaya geçti. Anayasanın temel niteliklerini değiştirmedini, bunun herhalde laik, demokratik cumhuriyet anayasası olacağını falan söyledi, ama bir şey beni dikkatimi çekti; sürekli yabancılardan gelen soru: "Peki, asker sivil ilişkileri, asker siyaset ilişkileri konusunda ne getiriyorsunuz?" Görüyor musunuz, bizim derdimiz başka, başkalarının derdi başka. O da kendince akıllıca bir yanıt verdi: "O bu ülkenin duyarlılıklarına ilişkin olduğu için ona dokunmadık" dedi, ama bazı izler var. Belki bazı doğru izler olabilir.

Demin YAŞ kararlarının yargı denetimine tâbi olmasından söz edildi. Ama bunları nasıl düzenlemek lazım? Acaba doğru mu, vesaire tartışmalı olan noktalarda böyle birtakım girişimler var; ama en aşikâr girişim, askerinin "olmaz bunlar cumhuriyetin temel nitelikleri, biz bunlara dokundurtmayız" dediği yerlerde dokunmalar var. Dolayısıyla bu tutkuya dıştan gelen destek de başkalarının tutkularının bir eseri. Türkiye'den istedikleri şeyleri ta Sevr'den beri kimler istemedi... Kimler karşı çıkmış, hatta bunlar için hayatlarını vermişlerse, onları değiştirmenin peşindeler. Dolayısıyla bu bakımdan da pek saf bir girişim değil. Dıştan birtakım izler taşıyor. Bunları söyledikten sonra zannediyorum dokunmam gereken bir önemli nokta ki bunları da ikinci bölüme bırakıyorum, ama beni rahatsız eden temel nokta bu. Öbürleri sanki ayrıntı gibi geliyor. Asıl bir de tuhafı, biz bunları 2 aydır tartışıp duruyoruz. Henüz ortada ciddi bir anayasa değişikliği projesi de yok. Taslağın taslağı var ve sipariş - bu sözü o yemekte de söylemişim- üzerine yapılmış bir elbisenin provası yapılıyor. Erkek elbisesini ısmarlarken üç düğmeli, iki düğmeli falan diye ısmarlarsınız, terzi

de ona göre kumaş keser. Ondan sonraki provalarda, birinci provada bile artık değiştirilecek çok az şey vardır. Şimdi öyle bir girişimle karşı karşıyayız. Temel yanlış o; hem yapılaş tarzı bakımından, hem kapsam bakımından, hem de dokunduğu noktalar bakımından çok yanlış.

Başlangıç noktama geleyim. Bizim de tutkumuz yok değil. Bizim de tutkumuz var, ama bizim tutkumuz mürşidi bilim olan, özde gerçek bilim ve akılcılık gibi esaslara dayanan bir Cumhuriyet tutkusudur. Onun için başka türlü tutkularla girişilmiş olan işlere yalnız eleştirerek, vesaire değil, o işlere siyasal, hukuksal ne varsa bütün gücümüzle karşı koymaktır; çünkü çok tehlikeli, çok kritik bir dönemdeyiz. Türkiye'nin üzerine çok yönden çullanılıyor. Bunun içeriden bir Cumhuriyet üzerine çullanış biçimine dönüşmesi, bu noktaya gelmiş olmamız gerçekten hüzün vericidir. Onun için bunu yine akılla aşmamız gerekir. Yapacağımız mücadelenin de akılcı bir mücadele olması gerekir. Bunlarla bitireyim isterseniz.

Teşekkür ederim.

Oturum Başkanı- Efendim; Sayın Soysal'a da teşekkür ederiz. Şimdi bir beş dakika ara vereceğiz. Bu kısa bir reklam arası değil. Ondan sonra tekrar buluşacağız. Hepinizi bekliyoruz.

İkinci Oturum

Oturum Başkanı- İstanbul'dan gelen sayın konuşmacılar 17:15'te ayrılmak zorundalar. Mümtaz Ağabey de daha önce 16:30'da ayrılmak zorunda olduğunu bildirdi. Onun için uygun görülürse ilk sözü Mümtaz Ağabeye vereceğiz. Sizlerden gelen soruların yanıtlanması ve eksik kalan hususların tamamlanması yolunda, bu ikinci bölüm değerlendirilecek. Sorularınız varsa rica edelim efendim.

Buyurun.

Aydın Aydın- Ben 73 yılı mezunu öğrencilerinizdenim. Sayın Mümtaz Soysal Hocamın özellikle yanıt vermesini istirham ediyorum. 21 Ekim Pazar günü referandum olacak. Benim kişisel, naçizane görüşüm milat diyorum. Şimdi niye böyle diyorum; temsili demokrasi eskimiştir. 200-300 yıl önceki kurumsal ilkeler acaba geçerli mi; artık Locke'un veya Montesquieu'nun ilkeleri değil, bundan böyle yeni yüzyılın referans olarak... Ekonomist dergisinin Gelecek 150 Yıl diye yayınladığı bir yazıya atıfta bulunacağım. Burada doğrudan demokrasi işleyişi önemseniyor. Sizlerin öğrencileri olarak bizler de belli bir yaşa geldik. Bundan böyle referandum halkın yönetimi amacıyla yapılacağına göre bunun işlerliği nasıl olsun hocam? Özellikle somutlaştırayım, soru da şu olsun: Cumhurbaşkanı mı halk seçsin, yoksa Başbakan'ı mı? Yani temsili demokrasiden daha ileri bir adımla halkın yönetime doğrudan inisiyatifle el koymasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Saygılar sunarım.

Prof. Dr. Mümtaz Soysal- Tabii bu sorunuz için çok teşekkür ediyorum. Halkın Cumhurbaşkanı seçmesi demek aslında yeni bir rejimin ya da yeni bir devlet sisteminin başlangıcı demektir, çünkü normal olarak başkanlık sistemi denen sistemde -Amerika'da olduğu gibi- halk başkanı seçer. Cumhurbaşkanı tabirini kullanmıyorlar, ama iki dereceli de olduğu halde, aslında fiilen delegeler tarafından seçilmiş olmasına karşın oylar öyle kullanıldığı için yani adaylar göz önünde bulundurulmuş aradaki ikinci seçmen diyeceğimiz formalite insanların zihninde atlatılarak yapıldığı için halk seçer diyebiliyoruz. Tabii bunun çeşitli gerekçeleri var. Bir bütünlük, temsili

kuvvetlendirmek, yürütmeyi kuvvetlendirmek, özellikle federatif sistemlerde bu dağınıklığı bir elde tutmak gibi onları uzun uzun saymayayım. Gerçi son yıllarda Fransız sistemi yarı-başkanlık diye kendine özgü bir sistem, o var; bir de hatta halkın seçtiği, ama çok fazla yetkisi olmayan, mesela Finlandiya'da falan dış politikada yetkisi bir hayli yüksek olan cumhurbaşkanları da var. Yani söylediğim mutlak değil, başka türlü de olabilir, ama bana öyle geliyor ki Türkiye'de özellikle bu iktidar zamanında, hatta ondan önce belki bu işlerin ağababası sayılabilecek Özal zamanında böyle bir özlem vardır. Türkiye'de başkanlık sistemine geçmek, çünkü en yakın temasta bulunduğunuz ve müttefikimiz -bazıları stratejik diyor, bana göre biraz trajik olmaya başladı- birçoğumuzun gözünde uygarlığın en yüksek düzeyinde, en kuvvetli bir devlet. Onun sistemi daha iyidir diye özellikle orada okuyanlarımız falan da bu düşüncelerle geliyorlar.

Bana sorarsanız yanlış tabii. Özellikle bizim toplumumuzda yanlış. Çünkü bizim toplumumuz aşağı yukarı altı küsur yüzyıldır, hatta daha öncesini de sayarsanız ya Selçuk sultanları ya da Osmanlı sultanları tarafından, yani tek kişi tarafından arkalarına da özellikle şeriatı falan alarak yönetilmiş olan bir toplum ve tek kişinin peşinden gitmeye, özellikle de Mustafa Kemal gibi bir liderle peşinden gittiği zaman da doğru sonuçlara vardığı için sevilen bir toplum, ama o sonuçları yaratmış insan dahi -ki karizması herhalde tartışılmaz- bunun bu toplum için tehlikeli olabileceğini düşünmüştür.

Hani diktatör falan diyorlar, ama kafasında gerçekten bir Cumhuriyet yaratmak var. Diktatör denilen adam demokrasinin temel organı olan Meclisi kurarak bir savaş yürütüyor. Bir askeri komiteyle falan yürütmüyor, Meclisle yürütüyor. Evet, şöyle seçildi, böyle seçildi falan, ama içinde aynı zamanda Cumhuriyetin çekirdeğini, hem de temel çekirdeğini taşıyan bir sistem. Nitekim arkasından Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası diye bir muhalefet fırkasının kurulmasına müsaade ediyor. Sonra bunun tam bir karşı devrim niteliğine bürünmesinden çekinip onu kapattırıyor, ama aradan birkaç yıl geçiyor, 1930'da tekrar Serbest Fırka kuruluyor. İçinde böyle gerçekleştirememiş bir ideal yatan bir insanın kurduğu bir Cumhuriyet. Bu Cumhuriyet işte Amerika'yı da geçsin falan diyerek belki öyle bir sistemi önerebilirdi. Hayır, tam tersine meclis üstünlüğünden hareket eden bir sistem. Sonra biz onu 1961 Anayasası'yla biraz parlamenter sisteme dönüştürmeye çalıştık, ama orada da dikkatli davrandık.

1961 Anayasası'nda yetki sözü yalnız yasama ve yargı için kullanılan bir sözdür. Yürütme bir görevdir, ama şimdi bakıyorum, doğru mu; yargı içinde hem görev, hem yetkidir diyor. Korkunç bir şeydir. Bana sorarsanız referandumla şöyle bir halledilir gibi gözüken sorun aslında bir tehlikeli gidişin başlangıç noktasıdır ve

arkasından -biraz önce sanıyorum onu söyledim- gelecek olan bir anayasa dalgasında muhtemelen başkanlık sistemine de geçilebilecektir. Belki Atlantik ötelerinden Humeyni'nin gelişi gibi birileri gelip başkan da olabilecektir, o zaman adı Cumhurbaşkanı olmayacak. Böyle bir gidiş tehlikesi var. Bir değil, çok risk var.

Salondan- Ben her ikisine de oy kullanmadım. Yani Ankara'daki bir seçmen yurttaş olarak ben Başbakanlık yapacak kişiye oy verebilmeliyim. Böyle bir süreç işleyişini ben hem akademisyen olarak sizlerden, hem de siyasetçilerden bekliyorum. Ben oy vermek istiyorum, olayın özü bu.

Prof. Dr. Mümtaz Soysal- Başkanlık sistemi tam bunu karşılıyor. Seçtiğiniz kişi hem Cumhurbaşkanı, hem Başbakan.

Salondan- Evet, her ikisi için de benim oyum boşa gitti.

Prof. Dr. Mümtaz Soysal- Ama sizin söylediğinizde asıl bir noktayı düzeltmek isterim. Referandum, plebisit, vesaire gibi bu doğrudan demokrasi yöntemleri sanıldığı kadar da demokrat değildir.

Salondan- Olabilir.

Prof. Dr. Mümtaz Soysal- Çok kötüye kullanılabilir yöntemlerdir. Çeşitli metodlarla kötüye kullanılabilirler ve özellikle 20. yüzyıl tarihine baktığımız zaman III. Napolyon'dan başlayıp işte hepsi plebisitle ya da plebisit tarzı seçimlerle gelmişlerdir.

Oturum Başkanı- İstismara açık tarafı var.

Salondan- Yalnız referandum bir seçim de değildir. Kararların halk tarafından alınmasının bir sürecidir.

Prof. Dr. Mümtaz Soysal- Kararı halk mı alıyor, yoksa alınmış karara halk evet mi diyor, o da ayrı mesele. Neyse bu çok uzun bir tartışma, ama benim...

Oturum Başkanı- Bir kere sorun yanlış konuluyor, değil mi hocam? Yani halk mı seçsin, meclis mi seçsin gibi. Doğru konulması tek dereceli mi olsun, çift dereceli mi olsun meselesidir. Sanki TBMM'nin halkın meclisi olmadığını itirafı gibi oluyor, meclis halkın meclisi değil midir? Değildir diyorlarsa olmalıdır. Sizin eksik bıraktığınız veya tamamlamak istediğiniz şeyler varsa, bu arada zamanı değerlendirelim, yoksa diğer arkadaşlara sorular... İstanbul'dan gelenlere ikinci önceliği vererek, sonra bir Sayın Kalan'la kalınız burada, akşama kadar uzun uzun sohbet ederiz.

Siz söz mü istediniz? Buyurun.

Salondan- Ben burada bizleri buluşturduğu için tüm katılımcılara ve konuşmacılara, sayın hocalarımıza çok teşekkür ediyorum. Ben ODTÜ Mezunlar Derneği'ndenim. Çeşitli sivil toplum örgütlerinde çalışıyorum. Burada sorum şu olacak ya da iki sorun, söyleyeceğim şey olacak. Birincisi, Pazar günü bir referandum yapılacak, burada iki tane görüş var, hatta üç; "evet diyecekler", "hayır diyecekler", "referanduma gitmeyecekler". Hukuksal açıdan hayır demekle, sandığa gitmemek arasındaki fark nedir, eşit midir? Çünkü hayır diyecekler grubundanım. Hukuksal açıdan çeşitli yorumlar internette dolaşüyor. Birbirimize gönderiyoruz, ama neyin tam doğru olduğunu böyle yüz yüze gelmişken sormak istiyorum.

İkincisi, bizler seçkin topluluklar olarak, seçkin diyorum, çünkü burada bu alana katılabilecek kişileri mutlaka seçkin olarak niteleyeceğim. Haberi olan izleyen, birbirine e-mail yoluyla yahut gazetelere bakarak bugünkü bu panele gelebilecek kesim, ne kadar kimlere duyurulabildi ve ne kimler duyarlıydı, vakit ayırdı geldi, bu da tartışılır. Varoşlara ve diğer yoksul, ne bileyim, gazete bile okuyamayacak, birtakım önemli gazetelerimizin bir tanesini belki okuyamayacak kesimlere biz bu konuları nasıl aktaracağız? Ben bunun sancısını yaşıyorum. Sonuçta gönüllü çalışan insanlar, belirli profesyonel işleri olan demokratik kitle örgütü üyeleriyiz çoğumuz. Burada şu anda öğrenci arkadaşlarımız da aramızda var. Bunu daha çok nasıl yaygınlaştıracamız? Önümüzde çok uzun bir yol varmış gibi geliyor, ama çok da hızlı hareket etmek gerekiyor. Türkiye için çok önemli kararlar alınıyor. Siz değerli akademisyenlerimizle örgütlenmeyi nasıl daha büyük hale getireceğiz?

Oturum Başkanı- Bir şeyin eksikliği çıktı bu sorunuzla: Bunu yapacak bir parti lazım.

Salondan- Bu konuda biraz fikir, hızlı bir beyin fırtınası... Özellikle Mümtaz hocamız herhalde yanıtlayacak. Dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum efendim.

Prof. Dr. Mümtaz Soysal- Bakın, bizim referandum sistemimizin en temel eksiklerinden biri ki referandumu uygulayan birçok devlette, bunun içine Amerika'nın eyalet devletleri de dâhil bazılarında geçerli olabilmesi için katılımın yüzde 50'nin üzerinde olması gerekir. Yüzde 50'nin altında bir katılımı, onun çoğulluğuyla böylesine temel sorunlar çözülmez. O şart bizde yok. Yani yüzde 30 katılım da olsa, gene onun yüzde 90'ı falan denilecektir ve bütün strateji buna dayalıdır. Yüzde 46 yetmez, daha yüksek bir halk desteği arkamızda diyebilmek için ısrarla bu yanıştan dönmüyorlar. Bunun, hukuken de birçok yanışı var. Siyaseten de halkı bezdirmek falan işlerine gelmiyor, ama öyle bir rakam elde edilmek isteniyor. Onun için

katılmayalım demenin arkasında bunu mümkün olduğu kadar gülünçleştirelim düşüncesi var. Bu ne kadar geçersiz, zaten yapılış tarzı, vesaire bakımından birçok bakımdan sakat bir referandum oluyor. Bir de katılım düşük olursa, buna dayanarak ileri sürülebilecek olan iddia o ölçüde zayıflar diye düşünülüyor, ama bir taraftan da “katılırsanız da hayır deyin” diyoruz. Hayır diyebilmek için de katılmak lazım.

Böyle bir çıkmazın içine de bizleri soktular. Onun için bir anlamda işte tutku diyorum. Çok zekice bulunmuş çarelerden biri, ama o tutkunun neticesi, yani o tutku bunlara böyle bir şey dahi yaptırtabiliyor. Onun için ben katılmamayı tercih ederim. Katılıyorsanız hayır diyeceksiniz, eğer istemiyorsanız, ama o sonucun çok da etkili olabileceğini sanmıyorum. Bereket, yine o hatalar dolayısıyla ve sorun üç gün kalaya kadar ya da iki gün kalaya kadar ya da askıda kaldığı için iyice heyecanı öldü. İnsanlar ancak birtakım zorlamalarla ya da teşviklerle gidecekler ve aslında bir çeşit plebisit olacak. Yani Tayyip’le Gül’den yana mısınız, yoksa laikçilerden yana mısınız diye bir oylama olacak. Tabii ki yenileceğiz, işin trajik olan yönü de bu.

Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu- Şimdi bu iki sorudan birincisini gerçi Mümtaz ayrıntılı olarak belirtti, ama şimdi tabii Cumhurbaşkanı halk tarafından da seçilebilir. Nitekim seçen ülkeler var, belirttiği ve diğer ülkeler de var, ama eğer anayasa hukukunda bir ulusal pay varsa, ulusal özellik varsa bu ülkenin siyasal rejimindedir. Bizde İkinci Meşrutiyet’ten bu yana, parlamenter rejime az çok geçildikten sonra - işte gayet iyi anlattı- Cumhuriyetten itibaren Cumhurbaşkanı hep meclis tarafından seçildi. Bunu değiştirecek ciddi bir neden gerekiyor, inandırıcı bir gerekçe gerekiyor. Bu gerekçe Türkiye’de yok. Gerekçenin olmayışı da seçim yenilendikten sonra Cumhurbaşkanının hemen seçilmesiyle ortaya çıktı, gerekçe çürüdü. O bakımdan ikinci nokta ise 5+5. Tabii o çok ciddi olarak rejim değişikliğine yönelik bir adım olduğu kendini gösterdi. Fransız usulü çok kötü bir sistemdir. Kendileri de zor yaşattılar. Türkiye’de şimdilik gülü görünüyor, ama dikenini ortaya çıkacak. Biz gül ve dikenini birlikte yaşatabilen bir toplum değiliz ve zamanla bu bakımdan çok ciddi sorunlarla karşılaşacağız. 5+5 çok sorunlu olacak, Cumhurbaşkanlığına iyice politize edecek.

Bu çerçevede ikinci soru, halkoylaması konusu hakkındaki görüşüm. Onu belirtmeniz çok iyi oldu. Asgari bir sayının olmayışı açısından şimdi ne olacak; diyelim ki 40 milyon seçmen var, 15 milyon gitti. 15 milyonun 14’ü evet dedi. Yüksek Seçim Kurulu bu siyasal realiteye bakmayacak ki, sonucu ilan edecek. Diyecek ki “Seçmenlerin yüzde 90’ı anayasa değişikliğine evet dedi.” Çok yüksek bir meşruluk. O bakımdan bu konuda tabii diğer tartışmalar sırasında, konuşmalar sırasında değinilen ciddi sorunları, Mümtaz hocanın anlattığı o süreci ben şeye benzetiyorum: 2004 yılında raydan çıkan hızlandırılmış tren vakasına ve dikkat edin, sokamadılar.

Ne zaman ki çifte münfesihi bir meclis alelacele bu değişikliği yaptı, son iki güne kadar bu sakatlıklar zinciri devam etti, edecek.

Bir tek yolu var; Pazar günü bir fazla bile hayır oyu çıkarsa tren raya girecek, ama evet oyu çıkması durumunda Cumhurbaşkanı seçimine kadar hep devam edecek. 5 yıl mı, 7 yıl mı? Bundan sonra yeni bir döneme giriyoruz. Belki anayasa değişikliğinde bu arayışı da askıya alabilecekler, çünkü bir somut adımla amaca ulaşılmış olacak. Dolayısıyla sandık başına gitmemek yerine -hiçbir hukuki değeri yok- sandık başına gidip hayır demenin çok daha önemli olduğu biçiminde bir kanaat var bende. Çünkü en azından, az bir olasılık da olsa belki hayır oyu fazla çıkabilir, ama evet oyunun fazla çıkması durumunda da evet oyunun meşruluğunu daha bir tartışma konusu yapabiliriz diye düşünüyorum.

Mümtaz Soysal- Bizi halkın oyuna karşı konuşturmak zorunda bırakıyor. Biz onun oyunu istemeyen insanlar durumundayız. Dolayısıyla faşizm...

Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu- Yok Hocam, şimdi hanımefendinin sorduğu soruda faşist olmak falan değil, hanımefendinin sorduğu soruda bütün sorun medyanın, kitle iletişim araçlarının belli bir tekel sistemine tâbi olması ve sesimizin gitmemesi...

Doç. Dr. Korkut Kanadoğlu- Bir noktaya değinebilir miyim? Meşruluk debisini düşürmek için sandığa gidip hayır oyu kullanmakta yarar var. Bir de Hocamız dedi: "Bir oy bile fazla olsa..." Şimdi Yüksek Seçim Kurulu'nun kararından sonra bir oy değil, sandıklarda kullanılan oy sayısına ulaşacak bir farkın ortaya çıkması gerekir ki ancak bir sonuç ortaya çıksın. Bu da ne kadar hukuka aykırı... Sonuçların daha şimdiden belirlenemeyeceği, yani sonucunun ne olduğunun bile neye göre belirleneceğine net bir şey söyleyemeyeceğimiz hukuk dışı bir referanduma gidiyoruz.

Şirin Bozer- Sayın Kaboğlu'nun bahsettiği konunun çok ehemmiyetli olduğunu hepimiz biliyoruz. Ancak yeterince bir birleşme ve platform oluşturmak ve bu konuda sayı artırmak, örneğin Hasankeyf'e baraj yapılmasını durdurmak için -artık espriye vurdum- çadır kuralım, dönüşümlü olarak bekleyelim; bir yığın gencimiz var, insanımız var. Bunca susuzluk söz konusu edilirken, altın madenlerine halen ruhsat verilmesi; 150.000 km² şu anda dış devletlerin altın madencilerinin işletmesine verilmiş. Bu da Türkiye'nin yüzölçümünün epey bir kısmı ve sadece 150.000 km² değil. Etrafındaki 300.000 km²'yi de etkilediğini, orada yapılan işlemlerin diğer toprakları, bitki örtüsünü etkilediğini, bunların hepsinin söylenmesine rağmen hükümetin bir şey yaptığını ben düşünemiyorum.

Sanırım 5177 sayılı Maden Yasasının geçirilmemesi gerektiği konusunda çok yoğun çabalar sarf ediyoruz, internet üzerinden çabalıyoruz, ancak bizim sözlerimiz

sanırım hiç dikkate alınmıyor. Farklı bir şey yapılması mı gerekir? Örneğin benim kişisel olarak, sorunum olarak bakmıyorum. Yargıda bir yığın usulsüzlüğü, hukuksuzluğu Adalet Bakanlığı'na defalarca duyurmama rağmen, dilekçeler yazmama rağmen, teftiş istememe rağmen, müfettiş talep etmeme rağmen iki senedir hiçbir şey yapılmamıştır. Buraya gelip dosyaları burada takip etmek durumunda kaldım. Sayın Eminagaoglu'ndan görüş aldım. Daha aktif olmak için, yani bu usulsüzlüklerin, hukuksuzlukların derya olduğu yapı çürüdü; alışalım mı, kanıksayalım mı, hiçbir şey yapmayalım mı? Biz sürekli bastırıyoruz, sindiriliyoruz.

Teşekkür ediyorum.

Salondan- Yargı yönünden içiniz rahat olsun diyebiliyorum. Buradaki bütün sorun yürütmenin sorunu, çünkü yargıda bakın bu davanın adı Normandy iken sonra değişti. Şimdi galiba Ülker Grubu'nun oldu. Bütün davaları iptalle sonuçlanmıştır, ama önemli olan, o yargı kararlarını uygulayacak bir irade yok. Yargı dediniz az önce; o anlamda yargıyı bundan ayıralım. Tamamen iptalle sonuçlanmış en az 10 tane Danıştay kararı var.

Kamil Ateşoğulları (Hukukçu)- Şimdi referandumla ilgili bir düzenleme yapıldı ve gümrük kapılarında bir aydan beri oy kullanılıyor. Oy kullanma sırasında bu düzenleme değiştirilerek başka bir biçime sokuldu. Referandum sonuçlarının evet çıkması durumunda bu bir iptal nedeni olabilir mi? Bunun üzerinde durulması gerekiyor, çünkü gümrük kapılarında oy verildiği zamanki metinle şimdiki metin değişik; birincisi bu. Yargıyla ilgili hanımefendinin sözüne benim bir karşı çıkışım var. 1995'te benim de kurucusu olduğum Emekliler Sendikası Anayasanın 90. maddesinin son fıkrasına karşı yargının bir kararıyla kapatıldı. Yargı siyasallaştığı sürece de bu tür şeyleri yaşayacağız. Ben tümüyle katılmıyorum, bunu belirtmek istedim.

Cüneyt Çiçek- Ben Korkut Kanadoğlu'na soru sormak istiyorum. Anayasayla ulus devlet yapısının çözülmeye çalışıldığını söyledi. Ben soruyorum: Ulus devlet yapısının Türkiye'ye getirdikleri, kazandırdıkları neydi? Dünya sistemi bu ulus devlet sistemini çözmeye, yani aşmaya çalıştığı bir devirde Türkiye'nin böyle bir ısrarı neden? Onu sormak istiyorum.

Teşekkür ederim.

Adnan Afşin- İlk önce hoşgeldiniz diyorum. Şimdi Cumhuriyetin 80 yıllık bir Kürt sorunu gerçekliği var, fakat bizler bu sorunu hep dışarıda arıyoruz. İmha, inkâr politikasıyla hareket ediyoruz. Bu günlerde de bir sınır ötesi hareket var. Hukuk devleti diyoruz. Madem hukuk devletiyiz, neden bunu hukuksal çerçevede

aramıyoruz? Devletin resmi dilinin üstünden gidersek ve vatandaşlık maddesinin tanımının yapıldığı maddeden gidersek bunun üzerine nasıl çözümler getirilebilir?

Bakın, ben ondan bahsetmiyorum. Diyorum ki hukuk devleti diyoruz. Madem hukuk devletiysek neden anayasal çerçevede bir çözüm üretmiyoruz?

Cengiz Bakır- Ben de Korkut Kanadoğlu'na bir soru sormak istiyorum; hatta iki soru sormak istiyorum. Temel hak ve özgürlüklerden bahsediyoruz ve Türkçe'nin dışında bir dilde eğitime karşı olduğunu söylüyor. Bir kimsenin kendi anadilinde eğitim alması temel hak ve özgürlükler çerçevesinde değerlendirilmiyor mu? Birinci soru bu. İkincisi de, yargı bağımsızlığından bahsetmiştik. Bu son seçimlerde de gördük; Anayasa Mahkemesinin 367 kararı yargı bağımsızlığına ne kadar ekte bulundu ve 12 Eylül Muhtırası, yargı bağımsızlığı açısından doğru muydu?

Salondan- Efendim, bilimde ve sanatta özgürlük diye bir madde geliyor diyordunuz. Ben bunu bilim ve sanatta özgürlük olarak algılayabilir miyim? Çünkü şu anda zaten piyasada bir hayli sanat adına, bilim adına bilimsel sempozyumlar akademik kurullarda değil, tatil köylerinde, bir yerlerde, gönüllü olanlar internet ortamında... Akademik kurullar yok, bilimsel ve sanat kurulları devlet veya bilim adına yapılan kurumlarda değil de bir yerlerde yapılıyor. Zaten piyasaya devrolmuş işler, acaba gelen anayasa bunların bitmiş, piyasaya devrolmuş işlerine bu gelen anayasa üst bir şemsiye, bir türban örtüsü gibi bir örtü mü? Piyasada zaten alabildiğine... Örneğin akademi sözcüğü, bildiğim akademi, akademik çalışma yapılan kurul, kurum idi, değil mi? Önceden beri bilinen. Akademi adında Kızılay'da herhangi bir sokağa girin en az 15 tane tabela görürsünüz. Bunların adı hem müziktir, hem resimdir, hem veterinerlik, bir dolu. Veteriner akademisi kuruldu, paranızı verin, gelin buradan veterinerlik sertifikası alın gidin. Piyasada sertifikalı diplomalılık, 2004 yılında Ziya Selçuk'un Talim Terbiye Kurulu Başkanı olduğunda ilk açıklaması buydu. "Milli Eğitim'de Emperyalist Kuşatma" kitabının yazarıyım, Dünya Bankası, Span Danışmanlık Şirketi belgeleriyle bunları yazdım. Şimdi bunların hepsinin üstüne eğitim, bilim, sanat piyasaya devroldu ve anayasal kılıfı mı geliyor? Siz çok güzel söylediniz: Bundan sonra kanun hükmünde karamamelerle mi yönetileceğiz? Sadece itiraz edilmeyecek kadar bir anayasa, birkaç madde, ama ondan sonra gelsin Mussolini, gelsin Hitler. Kanun hükmünde karamamelerle yönetilen bir anayasa serbest piyasa ekonomisine dayalı Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Amerikan Büyükelçisi Wilson'un söylediği Türkiye Cumhuriyeti'nin tarifindeki Türkiye'nin laik, demokratik ve serbest piyasa ekonomisine dayalı bir ülke olmasından çok memnun...

Salondan- Burada olmamdan dolayı, böyle bir panelin hazırlanmasında katkısı bulunan herkese ve siz değerli konuşmacılara öncelikle teşekkür etmek istiyorum.

Benim size iki sorum olacak. Birincisi, yapılacak olan anayasaya halkımız hazır mı? Aslında soracağım soru bir sosyologun cevaplamaı gereken bir soru, ama anayasa sosyologlar değil de, siyasi liderler ve anayasa uzmanları hazırlıyor. Gemişimize bakıldığında, Cumhuriyetin geçmişine, demokrasinin geçmişine bakıldığında yaklaşık 100 yıllık geçmişi olan demokraside 3 darbe, 2 muhtıra olmuş. Demokrasi bu şekilde ilerlemiş. En son yapılan darbe sonucunda 1982 Anayasası oluşturulmuş ve 25 yıldır bu demokrasi adına düzeltilmeye çalışılıyor, demokrasiye kavuşturulmaya çalışılıyor. Yapılacak olan yeni anayasa sizce demokrasi kapsamı düşünüldüğünde ne kadar demokratik? Bu birinci sorum. İkinci sorumsa, konuşmacı hocalarım şimdiye kadar genellikle anayasanın eksik yanlarını belirttiler. Acaba bu eksik yanları yapılanların yüzde kaı? Yapılan şeyler, bilerek mi ardı ardına hatalar st üste biniyor, yoksa aslında bu bizim gördüğümüz hatalar mı? Doğrular mutlaka vardır, ama doğruların yüzde kaı veya yapılanların yüzde kaı yanlış? Bu ikinci sorum. şimdiden teşekkürler.

Salondan - Soracağım şuydu Hocam: 21 Ekim referandumundan sonra nasıl senaryolar oluşabilir? Ben bunu sormak istiyorum. Teşekkür ederim.

Oturum Başkanı- Başka soru var mı?

Ali Rıza Aydın (YARSAV Genel Sekreteri)- Birinci sorumu Sayın Kabağlu'na sormak istiyorum. Çoğunluk ilkesinin arkasına sığınılıyor. Çoğunluk ilkesini biraz açarsanız mutlu oluruz, çünkü çoğunluk ilkesiyle her şeyin yapılamayacağı malum. Örneğin oğunluk ilkesiyle temel hak ve özgürlükler ortadan kaldırılamaz, örneğin çoğunluk ilkesiyle demokrasi ortadan kaldırılamaz.

İkinci sorum Sayın Alan'a: Anayasa nerisinin 6. maddesinde, egemenlik maddesinde son fıkra olarak ve bütün maddeyi kapsayacak şekilde uluslararası antlaşmaların ve uluslararası antlaşmalarla ortaya çıkan st kuruluşların aldığı kararlar ve antlaşma hükümleri saklıdır hükmü var. Madde yle düzenlenmiş ki ulusal egemenliği de kapsıyor, yasamayı da kapsıyor, yargıyı da kapsıyor. Dolayısıyla böyle bir hüküm varken biz yargı bağımsızlığından söz edebilecek miyiz? Teşekkür ediyorum.

Gülhan Yıldırım- Ben Mdafa-i Hukuk Hareketi Partisi Kadın Kolları Genel Başkanıyım. Burada bulunmamın nedeni Pazar günkü referandum. Size iki sorum var: Türkiye nerelere gidiyor? İkincisi: Neden sessiz bir toplum olduk? Bunun cevabını istiyorum.

Pınar Selçuk (Siyasal Bilgiler Fakültesi - Doktora ğrencisi)- 22 Temmuz seçimlerinden sonra yüzde 47'lik bir çoğunlukla iktidarı ele geçirdikten sonra AKP, ülkenin laik insanların özellikle Avrupa medyasında bir azınlık olarak

değerlendirilmesi sonucunda biraz önceki hanımefendinin sözlerine katılarak biz acaba ne kadar daha sessiz kalacağız, bunun için ne yapmalıyız? Alpaslan Hocama da bunu soruyorum. Bunun yanı sıra acaba bu yeni hazırlanan anayasa taslağı, Amerika'nın Büyük Ortadoğu Projesi'nin bir ayağı olarak Türkiye'de oluşturulmaya çalışılan ılımlı İslam'ın en büyük adımlarından bir tanesidir? Neden biz Malezya'ya benzetiliyorsunuz? Malezya'yla herhangi bir etnik ya da köken olarak ortak bir noktamız olmamasına rağmen ya da basında durmadan Malezya örneğinin verilmesi Türk toplumu ve halkını Malezya örneğine alıştırmak amaçlı yapılan bir şey mi? Teşekkür ederim.

Salondan - Hocam; teşekkür ediyorum. Sayın konuşmacıların tümünden çok yararlandım. Kendi adıma çok teşekkür ettiğimi huzurunuzda ifade etmeyi görev biliyorum. Sorum biraz fantezi, ama Sayın Hocamızın ifade ettikleri gibi Türkiye'de bu tutku olunca bu her an gerçekleşebilir. Öyle tahmin ediyorum, ama yasaya aykırı bir anayasa değişikliği Sayın Aydın'ın sorusuyla da bağlantılı, çünkü çoğunluk kavramıyla ilgili. Hemen aklıma rahmetli Hocamız Münici Kapanı'nın 60'lı yılların sonuna doğru "milli irade efsanesi" diye Milliyet Gazetesi'nde yazdığı -yanlış hatırlamıyorsam- iki yazı aklıma geliyor. Anayasaya aykırı bir değişiklik yapılır, çoğunluk vardır yapılır, bunu Anayasa Mahkemesi'nin de iptal edebilme olanağı yok, çünkü şekli kurallara uyulduğu sürece bu mümkün değil. Böyle bir değişiklik referanduma da sunulabilir. Hani Meclisi duayla açsak acaba çoğunluk kabul eder mi dersek, muhtemelen de kabul edilir. Buna benzer bir referandumla bu geçerse, bu fantezi sorumun sonucu acaba bu gerçekleşirse nereye gidilir? Böyle bir değişiklik olanağı mümkün müdür? Böyle bir olasılıkta ne yapılabilir? Anayasacı hocalarımdan bunu istirham ediyorum.

Diğer taraftan da referandumla ilgili farklı düşündüğümü çok kısa ilave olarak kendi adıma söyleyeceğim. Sanıyorum eşim dahi hafta sonu referanduma gidecektir. Onu da benim etkileme olanağım, hakkım ve haddim yoktur. Kendi adıma ben oy kullanmamayı tercih ediyorum. Bunu da bir meşruiyet sonucu olarak referandumun sonucunda "katılmayanlar + hayır oyları" ile birlikte değerlendirilebileceğini düşünüyorum. Diğer taraftan 17 milyonluk bir ceza olduğu ifade edildi. Bu cezanın ödenmemesi söz konusu değil, ödenmek durumundadır. Başka bir yere ve yargı merciine gitme olanağımız yok, yani iç hukuk yolları tüketiliyor. Bu halde ben Avrupa Mahkemesi'ne giderim. Referandum sürecinde bilgilenme ve bilgilendirme hakkım ve ödevleri yerine getirilmemiştir. Süre çok sınırlıdır, kaldı ki üç gün kala değişiklik yapılmıştır. 10.000 oy farkla hayır çıksa veya evet çıksa sonuç etkilenebilir, çünkü gümrükler kullanılan oy vardır. Bu halde acaba Avrupa Mahkemesi'nden bir iptal kararı çıkabilir mi? Teşekkür ediyorum. Biraz uzun oldu çok özür diliyorum.

Fetih Sayın (YARSAV Yönetim Kurulu Üyesi)- Deminki beyefendinin sorduğu soruyla da bağlantılı olarak, diğer beyefendinin haklarında Anayasa Mahkemesi'nce haksız bir şekilde inandığını söylediği olayla ilgili olarak, hanımefendinin pek çok defa dava açtığı, ama sonuç alamadığı yönündeki yakınmayla bağlantılı olarak şimdi şu anki sistemimizde bile yargıda eksiklikler olmasına rağmen sıkıntılar yaşıyoruz. Şu anda bile sıkıntılar yaşıyoruz, yargıda yakınmalar oluyor, ama Sayın Hocamın da dediği gibi yargıya müdahale yasamadan var yürütmeden var; bunu çoğu kimse bilmiyor. Yasamadan nasıl müdahale olur; siz tutup da yargılamayı yapıyorsunuz, kişiyi mahkum ediyorsunuz, yasama bir gecede af kanunu çıkarıp, sizin bütün emeğinizi boşa çıkarıp insanları salıveriyor. Burada yargının hiçbir suçu yok. Onun haricinde diyelim ki polis suçluyu yakalıyor. Zannediliyor ki polisin tek görevi vardır; suçluyu yakalamak. Oysaki polisin ikinci ve önemli bir görevi şu anda delilleri de yakalamak. Eğer siz delilleri bırakıp, hâkimin önüne sadece suçluyu götürürseniz hâkim ona baktığında mecburen beraat ettirmek zorundadır, çünkü bu cinayeti işlememiş denilir. Delil nerede; delil yok. Dünyanın hiçbir yerinde delilsiz olarak kimseyi yargılayamazsınız, ama yargıçlar konuşmadığı için çok güzel bir atış alanı ve günah keçisi pozisyonuna düşürülmüşlerdir. Oluşan bütün olumsuzluklar sürekli Danıştay'a, Anayasa Mahkemesi'ne ve hâkimlere yüklenmiştir. Bu son derece bizim içimizi inciten ve acıtan bir olaydır. O nedenle YARSAV kurulmuştur; bunları dile getirmek ve bu haksızlığı gidermek için.

İkinci aşama, şunu söylemek istiyorum. Kusura bakmayın, soruyu da soracağım. Bunu belirtmek zorundayım. Beyefendi dedi ki "Anayasa oylanacak, vatandaş bunu oylayacak, ben..." Şöyle sunuluyor: İktidar sanki seçmene ve vatandaşa aydınlardan daha çok önem veriyormuş pozisyonuna düşüyor. Bu oyun hep oynanıyor; ortaya bir tasarı atılıyor ve bir anda geri çekiliyorlar. Bakın, burada Anayasayı hazırlayanlardan hiç kimse yok, iktidardan kimseyi hiçbir kanala çıkaramıyorsunuz ve televizyonlarda sürekli tartışan aydın kesim. Bunu da şöyle lanse ediyorlar: "Görüyor musunuz, bakın işte kavga çıkartıyorlar. Bakın, konuşup duruyorlar. Biz ne kadar akıllıyız, uslu yuz. Biz burada oturuyoruz, bunlar kavgacı, bunlar oyunbozan, bunlar kötü." Vatandaş da bunu bu şekilde algılıyor. Oysa bakın bu Anayasayı hazırlayan 6 kişi davet ediliyor, buraya gelmiyorlar. Neden gelmiyorsunuz? Yaptığımız şeyin doğruluğuna inanıyorsanız gelin, bizi de ikna edin. Bize saygı duyuyorsanız, bu anayasayı bizim için yapıyorsunuz. Bize saygı duyuyorsanız gelin anlatın. Söyleyecek çok şeyim var, yormak istemiyorum, ama şunu sormak istiyorum: Altın bir anahtarınız var, öyle kabul edin. Mesela otellerde mastır anahtar vardır, otelin müdüründedir bu. Bütün kapıları açar. Eğer o otel müdürü kötü niyetliyse onu kim durdurabilir, kim engel olabilir? Aynı durum. Anayasa için de bence en önemli altın anahtar yargıyla ilgili düzenlemelerdir. Eğer siz yargıyı olabildiğince siyasallaştırıyorsanız... Dikkat ederseniz en büyük düzenlemeler yargı alanındadır.

Eğer bu altın anahtar elde ediyorsanız, diğer maddelerin hiçbir önemi yoktur, isterseniz dünyanın en demokratik maddelerini diğerlerine yerleştirin, bunun güvencesi yoktur. Çünkü yarın tamamen bunları takmayacak yasalar yaparsınız, gideceği yer Anayasa Mahkemesi'dir. Orayı da siyasallaştırırsanız hiçbir yerden sonuç alamazsınız, başvuracağınız hiçbir kapı yoktur. O nedenle bunu sormak istiyorum: Yanılıyor muyum Hocam? Yargıyla ilgili düzenlemeler bu şekilde yapılırsa, diğer herhangi bir demokratik düzenlemenin bir güvencesi var mıdır, kalıcılığı var mıdır? Bunu öğrenmek istiyorum.

İnsan haklarını, sendikaları, kimi isterseniz, neyi isterseniz davet edebiliriz. Güvencesi var mıdır? Yargı, bu şekilde siyasallaştırmanın yolunu açıyorsa ve siz oylamaya gittiğinizde şunu diyemeyeceksiniz: "Tamam, 30 maddeye evet, 70. maddeye hayır." Tümünü oylamak zorundasınız, bu anlamda anlatabiliyor muyum? Teşekkür ederim.

Dicle Yaman (Çalışma Ekonomisi Bölümü Öğrencisi)- Hiçbir laik anayasa benim kamusal alanda eşit muamele görme hakkımı riske atmaz. Bu nedenle de yeni anayasa türbanı serbest bırakacağı için laik olduğu da kabul edilemez. Pek çok kişinin aksine türban konusu oylamaktan öte, daha çok üzerinde durulması gereken bir konu değil midir? Pek çok kişi türban konusunun diğer maddelerin üstünü örtüp oylanmak için öne sürüldüğünü ve tartışıldığını savunmaktadır. Bu türban konusu önemli ve tartışılması gereken bir konu değil midir?

Mert Kip (Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğrencisi)- Değerli katılımcılara benim seçimler ve meşruiyet konusunda bir sorum olacak. Şimdi geçtiğimiz seçimlerde AKP yüzde 47 oyla birinci parti olarak çıktı ve şu an iktidar partisi. Kendisinde her şeyi yapma gücünü görüyor, fakat AKP şu anda meşru mudur? Birinci sorum bu ve eğer üç gün sonra olacak referandumda da evet oyu çıkarsa ki eğer meşru varsa, bu meşruiyetleri pekişecek midir? Teşekkürler.

İsmail Uluokur (Uluslararası İlişkiler Öğrencisi)- Tarihi tam hatırlamıyorum, ama bundan birkaç hafta önce Cumhurbaşkanı Abdullah Gül bir açıklama yapmıştı: "Hiçbir kız öğrenci giydiği kıyafetler açısından en temel hakkı olan eğitimden alıkonulamaz." Direkt söylememişti, ama türbanı kastederek... Bu konu hakkında, yani açıklaması hakkında ne düşünüyorsunuz, onu öğrenmek istiyorum.

Doç. Dr. Korkut Kanadoğlu- Ben önce o netameli sorularla başlayayım. Türkçe dışındaki eğitimin niçin olamayacağına dair, bunu söylerken başka dillerin öğretilmesini kastetmiyorum, herhalde o açık. Devlet okullarında gerekli olduğu ölçüde Türkçe dışındaki diller öğretilbilir, bunda hiçbir sakınca yok, ama ben şunu

söylemeye çalışıyorum: Eğer bir üniter devlet ve üniter devlette tek bir resmi dil varsa, eğitimin-öğretimin de o dilde yapılması gerekir. Dolayısıyla başka bir tercih varsa, o tercih demokratik yollarla geçerli kılınıbiliyorsa, o tercihi sağlayacak farklı yapılar ulus devlet modeli içinde öngörülebiliyorsa o yollar izlenebilir. Eğer başarıya ulaşabilirse... Benim söylediğim şu anki anayasal düzenimiz içinde üniter devlet ilkesi bağlamında eğitim-öğretimin hangi dilde yapılması gerektiğine ilişkin benim düşüncem, ama başka bir yapı öngörülüyor, o yapının içinde farklı dillerde eğitim-öğretim amaçlanıyorsa o başka bir bağlamda, başka bir konteksi oluşturur, ona yanıt veremem.

Oturum Başkanı- Teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Korkut Kanadoğlu- 367 ile ilgili gereken açıklamalar daha önce yapıldı zaten. Ben onun üzerine söyleyecek fazla bir şey bulamıyorum, ama şunu çok merak ediyorum: Bunun siyasi olduğunu söyleyenler hangi argümanlara dayanıyorlar? Bunun açıklanmasında da herhalde yarar var. Bunun hukuki olduğuna ilişkin Anayasa Mahkemesi kararının ortaya çıkıncaya kadar açıklanan hukuki gerekçeler...

Bilim sanat özgürlüğüne ilişkin şunu söylemeye çalıştım: Bilim özgürlüğünün kendine özgü bir niteliği var. Daha geniş bir koruma alanına ihtiyaç duyan bir alan. Dolayısıyla ifade özgürlüğüyle bir görüp, onun sınırlama sebeplerine tâbi kılınması o özgürlüğün niteliğine uygun olmayacağını söylemeye çalıştım.

İlkelerle yönetime imkân kılacak her türlü düzenleme bu taslakta mevcut. Öyle bir değişiklik geçerli olursa, meclisteki demokratik ufacık bir muhalefeti bile dikkate almaksızın, temel hak ve özgürlükler dışındaki her türlü düzenleme yasayla kolaylıkla yapılabilir.

Azınlık haline gelen laikler ne yapmalı? Soru bence yine yanlış bir bağlamda soruluyor. Bu referandumda nasıl "Hadi bu başkan halk mı seçsin?" diye soruluyor ise, aslında parlamenter rejimi mi tercih ediyoruz, yoksa başka yeni bir başkanlığı mı tercih ediyoruz diye sorulsa herhalde referandumda verilecek yanıtlar, oylar daha farklı olabilirdi. Dolayısıyla türban sorununda olduğu gibi bunu daha iyi anlatıp, bunun bir özgürlük, karşılıklı dengeye getirecek bir özgürlük sorunu olduğunu düşünmek gerekir. Nasıl türban takanın özgürlüğünden söz ediliyorsa, belli bir dinsel seviyeyle zorunlu olarak öğretim alanında karşılaşmak istemeyenlerin de o negatif özgürlüklerinin dikkate alınması gerekir diye düşünüyorum.

Bir de anayasaya aykırı anayasa değişiklikleri olur mu; bence de olmaz. Eğer bunu bir anayasa değişikliği olarak görüyorsak, zaten bu anayasanın değiştirilemez

hükümlerini ihlal edici nitelikte değişiklikler yapılmaması gerekir... Anayasa Mahkemesi anayasaya aykırı anayasa değişikliklerinin denetlenebileceğini kararlarında öngörüyor. Bizde bu denetim yolu tıkalı, bunu açacak formüller de bulunabilir. Teklif dahi edilemez denirse, teklif edilen anayasa bir biçim kuralı olarak değerlendirilip Anayasa Mahkemesi'nin denetimi yolu belki açılabilir. Hiç mi iyi bir şey yok; var, ama onlar o 6-7 tane böyle amaca ulaşmaya yönelik aracı gizlemek için kullanılan, anayasanın diğer iyi maddeleriyle bu kötülerini gizlemek için kullanılan maddelerden öteye geçmiyor. O da olmazsa artık hangi birikimden söz edeceğiz?

Oturum Başkanı- Avrupa'da bile...

Doç. Dr. Korkut Kanadoğlu- Var. Zaten onun arasına 7-8 madde onlara yetecek. Onlar Türkiye'yi dönüştürecek, Cumhuriyeti dönüştürecek, istedikleri iktidarı kendilerine engelsiz, dikensiz, gül bahçesini sağlayacak bir ortamı sağlayacak. Dolayısıyla bir madde bile bazen çok önemli olabilir. Ben herhalde süremi böyle kullanmış olursam, yeterli yanıt vermiş olurum umarım.

Teşekkür ederim.

Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu- Evet, şimdi bazı sorular doğrudan geldi, bazı sorular ortaya dolaylı soruldu. Bunları çok hızlı bir biçimde cevaplandırmaya çalışacağım, ama uzatmayacağım, çünkü sonuçta bir noktaya geleceğim. O nokta ihmal edilirse bu sorular üzerinde uzunca konuşulabilir. Anayasaya aykırı, anayasa değişikliğinden Avrupa Mahkemesine gidişe kadar bir tür belki buna hukuk kültürü diyebiliriz. Belki buna hukuk açısından hukuk kültürü, demokrasi açısından demokratik kültür eklenebilir. Bu kavramları tabii tartışmadığımız sürece ya da bunlar yerleşmediği sürece bu tür ayrıntıları çok tartışmak zorunda kalacağız. Hanımefendinin sözünü ettiği sanatsal yaratma özgürlüğü, kavram olarak anayasalara giren bir kavram. Kurumlar falan değil de sanat bir yaratma faaliyetidir ve onun önüne engel koymayacaksınız. Anayasaya bu güvenceyi koyduğunuz zaman, biri bir heykeli beğenmediği için kaldırına diyemeyecek, çünkü sanatsal yaratma özgürlüğü sanatçıların ne yarattığına ilişkin onların karar vermesi gereken bir husus, yoksa bir bürokratin vereceği karar değil, bu açıdan tabii önemli bir konu.

Bana yöneltilen öbür konular, Şirin hanımın yönelttiği soru, özellikle EGEÇEP çerçevesinde çevre sorunlarına değindi. Ama Şirin Hanım siz bu konuyu bir sivil toplum olarak ne yapabiliriz, bir tür yakınma, feryat, ne yapabiliriz, biçimde ele aldınız. Ben ise konunun sadece sivil toplum çerçevesinde çözüme kavuşturulamayacağını, aynı zamanda bunu siyasal toplum ekseninde de düşünmemiz gerektiğini söyledim. Ona inanıyorum, onu sonuna kadar savunuyorum, çünkü

deneyimler onu gösteriyor. Avrupa devletlerinin, başka devletlerin deneyimleri bunu gösteriyor. Dikkat edin sadece bu hükümet değil. Bu bakımdan şu anda yapılan konuşmalar bu hükümete yönelik olarak yapıldı, yoğunlaştı, ama önceki hükümetler döneminde de. Ecevit hükümeti döneminde Danıştay kararları var. Sonra, önceki Mesut Yılmaz hükümeti döneminde de Türkiye’de çevre katliamı vardı. Yani egemenliğin ülke üzerinde alabildiğine, hoyratça kullanımı, parasal temelde hükümetler ötesi bir politika; işte bunun önüne geçilebilmesi için ülkeyi anayasallaştırmamız gerekir ya da anayasayı ülkeselleştirmemiz gerekir.

Burada zamanımız olmadığı için tartışmıyoruz. Artık ülkesel eksenli haklar kavramı çıktı ya da insanların haklarının ülkesel boyutu. Bunlar yabancı, hani Anayasada yeni şeyler yok mu; tabii var, ama yeni şeyler 1995 değişikliğinde de yapıldı, 2001 değişikliğinde de. Yeni anayasa söylemiyle ortaya çıkan metin gerçekten yeni olmalıydı, daha geri şeyler olmamalıydı. Bu bakımdan, bu sizin sorunuz açısından yeni hiçbir şeyi göremediğimiz gibi daha da geriletici düzenlemeler var. Demek ki o boyutuna, merkez-çevre ilişkisine mutlaka, özellikle ülkemizin korunması açısından değinmemiz gerekir. Öbür konular; dil konusu, kimlik konusu, bunlar tartışılabilir tabii ki, ama burada zamanımız yok. Sadece o konular değil, ama onları tartışırken de zannediyorum kırıncı olmamak gerekir. Benim görev yaptığım üniversitelerden biri Montesquieu Üniversitesi. Rektörüyle bir akşam konuşuyorduk, dedi ki “Ben güney Pireneler’den Gaskonya bölgesinden geliyorum. Bizim vadi şey öğrenmeye başladı, Gaskonea kurslarına devam ediyor. Ben de Gaskonum ve Gaskonca’yı bilmemek benim için bir eksiklik. Gaskonca öğreneceğim.” Düşünün biri vadi, öbürü üniversite rektörü, ama kendi bir bakıma anadilini ya da mensup olduğu etnik grubun kimliğini bir biçimde yaşamak istiyor. Bu da son derece doğal, ama dediğim gibi bunları da tartışmak gerekir. Ayrıca nasıl çözümler bulunabilir, konuşmak lazım diye düşünüyorum.

Bunun yanında en önemli can alıcı konu, yine referanduma döndü, dolaştı, geldi. Referandum konusu tabii pekâlâ Hamdi Beyin söylediği gibi Avrupa’ya kadar da gidebilir. Acaba Avrupa bu konuyu ne kadar anlar? Bu da bir sorun. Orada belki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nde tıpkı şimdiye kadar yaptığımız gibi yeni bir içtihat oluştururuz. Mesela İstanbul’da Öner Yıldız kararıyla bir tür, Avrupa’ya gittiğim zaman “Ne olur Öner Yıldız kararını anlatır mısınız?” diyorlar. Biliyorsunuz Türkiye’de yaşanmış Ümraniye şeyinin infilakı, onlara yeni şeyler açıyoruz, ama keşke bir gün olumlu bir uygulamayla açabilsek, ama öyle anlaşılıyor ki bu referandumda herhalde Avrupa ölçeğinde yaşanabilecek ilk şeydir. Dikkat edin arkadaşlar bu konuda niçin güçlük çekiyoruz; bakın, Avrupa’ya hâkim gönderiyoruz, aday gönderiyoruz, iki kez ne oluyor; ya geri alıyoruz, ya geri çekiyoruz.

Şimdi mesela sadece Fransa'dan, Almanya'dan giden aday üyeleri önceden tanımak değil, mesela birçok kişiyi hâkim olmadan önce tanıyorum. Doğu Bloğu ülkelerinden giden mesela Zubancic, Slovenya temsilcisidir, daha önceden tanıyordum, ama bizde iki kez liste gönderildi. Birinde önerilen kişinin adını ilk kez duydum, öbüründe önerilen kişi insan hakları kurullarını tasfiye etmekle ün yapan kişi. Dolayısıyla bu da, böyle bir alaturka uygulama ilk oldu maalesef. Dediğiniz gibi böyle bir davada ilk kez gidecek, neden olmasın, ama bu şununla bağlantılı; Ali Rıza Beyin sorduğu çoğunluk ilkesi doğru, biz çok tartıştık çoğulculuk ve çoğunluk ilkesini. Sonuçta çoğunluk da demokrasinin bir kuralıdır. Çoğunluk olmadan karar alamıyorsunuz. Çoğunluk olunca ortaya çıkan norma uymak durumundasınız, ancak burada benim gördüğüm bütün bu yaşananlar çerçevesinde çoğunluk ilkesi değil, azınlık ilkesinin, belki tek kişinin iradesinin hâkim oluşu. Dikkat edin, virgülüne dokunmaksızın geri gönderme olayı siyasal kültürümüzde pek yerleşti. Sadece bu hükümette değil, daha önce de bu vardı. Sayın Cumhurbaşkanı adayı, anayasa değişiklik paketi Cumhurbaşkanlığından geldiği zaman -ki o zaman Başbakan Yardımcısıydı- "bu virgülüne dokunulmaksızın gidecek" dedi. "Geri döner" dedim. Milletvekilleri de kuzu kuzu ne yaptılar, oyladılar.

Şimdi neden denge sistemi üzerinde duruyorum, neden bu metinde yok diyoruz; Ergun Özbudun'un taslağında olanları, eğer biz demokrasiye inanıyorsak "şu olumlu açılımdır" diye onu dile getirmek durumundayız ki ben birçok yerde dile getirdim. İyileri de var, ama bütün olarak baktığımız zaman bu iyiler sıfırlanıyor. Kötüler iyileri götürüyor biçiminde. Burada o denge mekanizması yok. Mesela bazı ülkelerde başbakan olan parti başkanı, parti başkanlığından istifa etmek zorunda kalıyor ya da bakan olarak görevlendirilen milletvekili ne oluyor; milletvekilliğinden çekilmek zorunda kalıyor. İşte bu fren ve denge mekanizmasıdır. Öyle olunca tabii ki bir başbakan ya da yardımcısı "virgülüne dokunulmaksızın geri gönderilecek" diyemez, çünkü milletvekilleri onu izlemez. Zira gelecek seçimlerde onları belirleyecek olan parti başkanı artık başbakandır, parti başkanı değildir. Tabii bunlar hep yenilik dediğimiz şeyle, keşke bugün yenilikleri konuşabilseydik, ama bizi bir tuzağa düşürdüler ve bu tuzağa düştük de.

Şimdi bu bakımdan başbakanı parlamenter rejim seyri değişiyor. Ben türban konusuna girmeyeceğim. Sorun galiba şurada: Geçen haftalarda tartışıldığı gibi bir grup "eğer biz anayasayı değiştirirsek, Anayasa Mahkemesi kararlarını da aşacağız, özellikle türban konusundaki kararı" Diyor. Doğru, yapabilirsiniz. Öbür taraftan "Hayır, yapamazsınız çünkü Anayasa Mahkemesi bu yönde karar vermiş bulunuyor" deniyor. Aslında eğer iki taraftan bakarsak, ikisi de doğru. Şöyle ki, siz dersiniz ki "Ben bu anayasayı tamamen attım, yeni bir hukuk düzenini kurdum." Evet, ona göre mahkeme de içtihat oluşturacak, ama burada üzerinde tartışılmayan nokta şu:

Hukuk devletine inanıyor muyuz, inanmıyor muyuz? Eğer biz hukuk devletini kuracaksek, inşa edeceksek, o zaman bir anayasacı olarak değil, bir hukukçu olarak "Hayır, ben o Mahkemenin kararını aşmak için Anayasaya şu hükmü koyacağım" diyemez, dememeli, çünkü bizim tepeden baktığımız Doğu Bloğu ülkelerinde bile bu geçişi anayasa mahkemeleri ve mahkemelerin içtihatlarıyla yaptılar. Eski düzeni kaldırmaksızın yeni düzene aykırı olan unsurları mahkemeler temizlesin, böylece bir evrim süreci oluşsun diye. Dikkat edin sosyalist ya da komünist rejimden liberal rejime geçerken hukuk sistemlerini yok sayamadılar, çünkü amaç neydi; amaç hukuk devletini kurmaktır. Amaç hukuk devletini kurmaksa Anayasa Mahkemesi'nin kararını etkisiz kılacağım diye bu tür telaffuzlarda bulunmak, son derece üzerinde ciddi olarak düşünülmesi gereken bir husustur.

Bu bakımdan bu açıdan olsun, referandum rezaleti olsun, iki sözcükte özetlemek mümkün: Herhalde ikisinde de hukuk kültürü eksikliği ve demokrasi kültürü eksikliği bizi hayli uğraştıracak gibime geliyor. O açıdan son sözüm şu olacak: Bence biz demokrat hukukçuların görevi siyasal partilere göre değil, ama bütün gücü elinde tutanlar açısından konuya bakıp, yönetenleri ve yönetilenleri eşitleyici hukuk kurallarını tesis etme yönünde enerjimizi harcamak olmalı. Biraz önce belirtildi, Mümtaz Hoca dedi; faşistlik hayır, faşistlikle ilgisi yok. Biz hukuk devletini anyoruz. AKP değil de başkası olsaydı, aynı eleştiriyi ona yöneltmek durumundaydık. O yanılıya düşmeyelim diye düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı- Teşekkür ederiz.

Nuri Alan- Efendim; Mümtaz Hoca referandumla ilgili soruları benim cevaplandıracağımı söyleyerek ayrıldı. Dolayısıyla onun isteğine uyarak ben referandumla ilgili soruları anlayabildiğim kadarıyla cevaplandırmaya çalışacağım. Referandum iptalle sonuçlanabilir mi diye bir soru soruldu. Bunun için Yüksek Seçim Kurulu'nun referandumla devamla ilgili kararının gerekçesini bilmemiz gerekiyor. Henüz bu gerekçe açıklanmış değil, ama ben kesinlikle şunu biliyorum ki eğer referandumda gümrük kapılarında kullanılan oyların sayısı, evet ve hayır oyları arasındaki farka eşit ya da fazla çıkarsa bu iptal sebebi olacaktır. Bu kararla Yüksek Seçim Kurulu referandumu iptal edebilecektir. Anayasa Mahkemesi'ne gidebilir mi? Referandum 175. maddenin öngördüğü bir hukuksal kurumdur. Referandum sonucunda eğer anayasa metni kabul edilirse, buna karşı bir iptal davası açılabilir, ancak Anayasa Mahkemesi'nin bu konudaki denetimi sınırlıdır. 148'nci maddenin ikinci fıkrasında denetim için "Anayasa değişikliklerinde ise teknik ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup, uyulmadığı hususları da sınırlıdır" diyor. Bu noktalarda Anayasanın öngördüğü kurallara aykırılık varsa Anayasa Mahkemesi bunu iptal edebilir. Bu konuda daha yetkili olarak Sayın Ali Rıza Aydın burada, ekleyeceği bir şey varsa size yardımcı olabilir.

Bir genç arkadaşımız... Soruyu şöyle anladım, yanlış mı, bilmiyorum: "Yapılan hatalar sonuçları öngörülerek, bilerek mi yapıldı?" diyor. Biz bugün Ergun Özbudun ve arkadaşlarının hazırladığı bir taslak üzerinde tartışıyoruz. Ergun Özbudun benim dönemimden, iyi arkadaşım ve anayasa bilgisi hakkındaki dirayetine saygı duyarım ve uluslararası bir hocadır; fakat acaba bu bilgisini bu anayasa düzenlemesine Türkiye'nin özel şartlarını dikkate alarak yansıtılabildi mi, yansıtamadı mı, bunun tereddüdü içindeyim. Hep iyi niyetle düşünmek istedim, fakat şimdi anlatacağım hususu göz önünde bulundurduğunda bunun bir istek üzerine hazırlanmış olduğuna kesinlikle kanaat getirdim. Şimdi bakınız, Türkiye'de yargı bugün çok önemli bir işlev yürütmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin oluşumunda, Danıştay'ın oluşumunda, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun oluşumunda parlamento, meclis ve bakanlar kurulu yetkili kılınmıştır. Danıştay için bakanlar kurulu, diğer Anayasa Mahkemesi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu için parlamento yetkili kılınmıştır. Bu anayasa seçimden önce verilen, talep edilen istek üzerine hazırlanmış, ama 22 Temmuz seçimleri sonuçlandıktan sonra Ağustos ayının ilk haftasında sipariş edenlere sunulmuştur. Belki bu ilk hazırlandığında şöyle düşünüyordum. Bir siyasi partinin bu kadar ezici bir çoğunlukla parlamentoya gelebileceği düşünülmedi ve bir siyasi partinin tek başına yüksek yargıyı oluşturamayacağı düşünülmedi, ama 22 Temmuz'da seçim sonuçları belli oldu ve bir siyasi parti bu taslakta öngörülen çoğunluğun tamamını elde edebilecek şekilde iktidara geldi ve bunun sonucunda ne oluyor; yargı, bir tek siyasi partinin görüş ve isteklerine uygun olarak şekillendirilmiş oluyor. Bu noktayı dikkate aldığımızda düzenlemelerin sonuçlarının öngörülerek yapıldığı sonucuna varıyorum.

Referandumdan sonra hangi senaryolar gündeme gelebilir; bence gündeme gelecek konu 11. Cumhurbaşkanı'nın göreviyle ilgili olacaktır. Ben yayınladığı tarihte 11. Cumhurbaşkanı'nın görevinin sona ereceği konusunda kesin, hukuki inanca sahibim, ama bunu kabul etmeyenler farklı düşünüyorlar. Demin de söyledim, 7 sene göreve devam edecek diye düşünenler var, 5 sene görevine devam edecek diye düşünenler var. Bu süreler yaklaştığında, eğer değişiklik olmazsa en önemli tartışma ve buna ilişkin senaryolar gündeme gelecektir. Referandum sonucunda eğer yüzde 47 aşılsa, bugünkü siyasal iktidarın meşruiyeti artacak mı diye bir soru geldi. Burada dikkat edilecek olan husus, kullanılan geçerli oyların oranları dikkate alınarak bir değerlendirme yapılamayacağı, çünkü herkesin de öngördüğü gibi referanduma katılım azalacaktır. Hem hayırcılar tarafından, hem de evetçiler, çünkü Anadolu'daki vatandaş bu referandum hiç de ilgilendirmiyor. Düşük bir katılım içerisinde yüzde 47 aşılsa buna iktidarın meşruiyetinin arttığı biçiminde bir yorum getiremeyiz. Ne yaparsınız; benim kişisel düşüncem, 22 Temmuz günü oy kullanma hakkı olanların yüzde kaçını bugünkü siyasal iktidarın aldığını bir köşeye yazarsınız, bir de referandumda oy kullanma hakkı olanların yüzde kaçını evet oyu şeklinde

biçimlendirdiğini bir tarafa yazarsınız; eğer bu oranlarda evet oyu yüksekse, o zaman doğrudur... Zaten gayrimeşru olduğu konusunda da bir görüş sahibi değilim. Anayasa kurallarına göre seçim yapılmıştır, bir siyasi parti çok büyük bir oranla gelmiştir, meşruiyet değil, destek artmış olacaktır. Bu konudaki görüşüm budur.

Ben de sizin gibi referandum için oy kullanılması gerektiğini düşünüyorum. İki sebeple böyle düşünüyorum: Bir, demin bahsettiğim Yüksek Seçim Kurulu kararının gerekçesini yaratmak için hayır oyları yükseldikçe referandumun iptal edilme olasılığı artmaktadır. Hayır oylarının kullanılması evet oylarına çok yaklaşırsa gümrükte kullanılan oyların tamamının rengine bakmaksızın bunları ilave ederseniz ve o zaman referandum iptal edilecek. Ben Yüksek Seçim Kurulu'nda 4 sene görev yaptım. Bu eski bir içtihat, iptal edilecektir. O bakımdan bir defa sandık başına gitmek lazım. İkincisi, demin söylediğim gerekçeyle, yani oy oranlarını düşürmek bakımından. Şunu soruyorsanız: Sandık başında kullanılan oyların oranları meşruiyet ve destek yönünden olumlu veya olumsuz bir sonuç doğurmaz. Ancak kayıtlı seçmenin seçmen adedine evet lehinde oy kullananların adedini oranlar ve bu oran yüzde 46'nın üzerine çıkarsa ancak destek arttı diye yorumlayabiliriz; düşüncem bu. Sayın Ali Rıza Aydın'ın sorusuna gelince...

Bu 5. maddenin 4. fıkrasını Sayın Ergun Özbudun'un seneler önceki düşüncesinin taslaktaki ifadesi olarak görüyorum. Avrupa Konseyinin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin tarafı olarak ve de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin başvuru ve kararlarını uygulamayı kabul etmiş bir ülke olarak bu egemenlik konusu zaten belli bir ölçüde delinmiş oldu. Şimdi eğer bir sözleşmeye tarafsınız ve bunun müeyyidelerini kabul ediyorsanız, bunun sonuçlarına katlanmak durumundasınız. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne nasıl başvurabiliyorsunuz? İç hukuktaki yargısal başvuru yolları tüketildikten sonra başvuruyorsunuz. Demek ki ortada kesinleşmiş bir ulusal yargı kararı var ve bu karar 1982 Anayasası ve daha önceki anayasalara göre Türk milleti adına egemenlik hakkını kullanan bir yargı birimi tarafından verilmiş, ama bundan sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurduğunuzda eğer haksız çıkıyorsanız, bunu uygulamaya zorlayacak düzenlemeler de yapıldı sanıyorum. Tashih kararı yoluyla bunlara uymamız gerekiyor. Bu sorun bence uluslararası kuruluşlara üyelik tercihiyle yakından ilgilidir. Öyle bir uluslararası kuruluşla üye olduğunuz zaman onun statüsünde yazılı olan müeyyidelere zorunlu olarak katlanmak zorundayız diye düşünüyorum.

Mesela tüzük kaldırılıyor, niçin kaldırılıyor? Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kaldırılıyor. Bu kuramsal olarak doğru, idarenin bütünlüğü ve idari yargının birliği ilkelerine uygun, ama acaba uygulamada bundan yarar görecektir miyiz? Çünkü neden? Yargıyı bugün üstündeki ağır iş yükü boğmaktadır. Yargı mensubu

arkadaşlarımız bunu çok iyi biliyorlar. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi bugün askeri otoritelerce alınmış olan idari kararların yargısal denetimini yapma konusunda belli bir uzmanlığa gelmiştir. Şimdi bunu kaldırdığımız zaman oradaki bütün yükü idari yargının üstüne vereceksiniz. Kaldı ki burada bir teknik hata da var; taslakta Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin kaldırılması halinde bu mahkemede görevli olan üyelerin hukuki durumlarının ne olacağına ve elde mevcut olan dosyaların kim tarafından sonuçlandırılacağına ilişkin gene bir geçici madde konulmamış. Daha önce bazı anayasa hükümleriyle yargısal denetimi yasaklanmış olan birçok işleme karşı yargı yolu açılıyor. Kuramsal olarak doğru, ancak bu yolun gerçek anlamda işleyebilmesi için tarafsız ve bağımsız mahkemelerin varlığı şart. Bu konuda bazı endişeler vardı. Yüksek Askeri Şura kararları denetime açılırsa acaba iptal edilir mi? Bu düşünceler benim kanımca bir yandan yargıya, bir yandan da Yüksek Askeri Şura kararlarına karşı bir -nasıl bir ifade edeyim, uygun bir kelime kullanayım- inançsızlık diyeyim. Yüksek Askeri Şura bu kararları alırken mutlaka belli hukuki kurallara dayanıyor ve keyfi hareket etmiyor. İdari yargı bunu denetlediği zaman kuralına uygun olarak ve yerindelik alanını denetim alanı dışına çıkararak bir denetim yapacaktır. Dolayısıyla bağımsız ve tarafsız bir yargıda Yüksek Askeri Şura kararlarının denetlenmesi, düşünülen sakıncaları ortaya koymayacak, belki bir ayıbın ortadan kalkmasına neden olacaktır. Buna mümâsil birçok şeyler var.

Bir önemli konuyu burada zikretmek istiyorum, bir ayrıntıdır. Yüksek Seçim Kurulu'na Anayasa Mahkemesi'ne başvurma hakkı verilmeli. Niçin; aslında engelleyen bir hüküm yok, fakat Anayasa Mahkemesi bir kararında Yüksek Seçim Kurulu'nun mahkeme olmadığından bahisle yapmış olduğu bir itirazı reddetmiştir. Oysa seçim kanunlarını genelde ülkemizde uygulayan Yüksek Seçim Kurulu'dur. Eğer anayasaya aykırı bir kural iptal davasına konu olmamışsa artık bunun itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesi'ne götürülmesi ve iptal edilmesi olanağı yoktur. Yüksek Seçim Kurulu göz göre göre anayasaya aykırı o kuralı uygulamak zorunda kalacaktır. Yeni anayasada bence üzerinde önemle durulması gereken konulardan bir tanesi de budur.

Çok zamanınızı aldım. Teşekkür ediyorum, saygılarımı sunuyorum.

Oturum Başkanı- Sayın konuşmacılara teşekkür ederiz. Bir ilginç soru vardı, o yanıtız kaldı. Geciktik, ama izin verirseniz o soruya da ben kısaca bir yanıt vermeye çalışayım. Bir arkadaşım, bir genç arkadaş oradan dedi ki "Ulus devletin artık zamanı dolmuştur, geçmiştir, onda direnmenin ne manası vardır?" Acaba hangi hocadan öğrendi merak ediyorum.

Şimdi ulus-devletin gittiğini söyleyebilmek için dünyaya gözlerini kapatmış olmak lazım. Ne Amerika, ne İngiltere, ne Fransa ulusal çıkarlarını koruma konusundaki

titizliği bir an için bile elinden bırakıyor değillerdir. Bunun ayrıntılarına girecek değilim. Ondan sonra dedi ki “Ulus devlet Türkiye’ye ne kazandırdı?” yani Türkiye Cumhuriyeti Türkiye’ye ne kazandırdı. Bunun gerisinde şu yatıyor: İngiliz sömürgesi olsaydık, herhalde bu kardeşimiz daha mutlu olacaktı.

şimdi elbette ki insanların arasından, milletlerin arasından duvarların kalkması, dil, din, renk, ırk farkı olmadan tam bir kardeşlik temelinde bir dünya devletinin kurulması büyük bir özlemdir. Atatürk’ün de özlemi budur. UNESCO Atatürk’le ilgili Atatürk yılını ilan ederken şunu söylemiştir: “Atatürk sadece emperyalizme ve sömürgecilige karşı mazlum milletlerin savaşının öncülüğünü yapmakla kalmamış, aynı zamanda insanlar arasında din, dil, ırk ayrımı gözetmeyen mutlak bir uyum çağının kurulmasının öncüsü olmuştur” demiştir. Dolayısıyla Atatürk de budur, ama Atatürk aynı zamanda ulus devletin kurucusudur. Burada bir çelişki yok, çünkü günümüzde ulus devletin alternatifini işaret ettiğim gibi kardeşlik temelinde bir dünya değil, düpedüz sömürgeleşmedir. Ya ulus devletten yana olacaksınız, sınırlarınızı, ulusal bütünlüğünüzü koruyacaksınız yahut Irak gibi olacaksınız, ama maalesef Leyla Zana Hanımefendi: “Irak’ta özgürlük var, demokrasi var” dedi. Bu zevatin İkinci Cumhuriyet diye özledikleri de bu anlaşılan: Irak gibi olmak. Bu ne demektir; bombalanmamış kutsal mekân kalmayacaktır demektir, müzeler yağmalanacak demektir, başlıca petrol üreticisi olan bir ülke petrol ithal etmek durumunda kalacaktır, bir milyona aşkın insan öldürülmüş olacaktır, buyurun size işte Cumhuriyet, ulus devletin yıkılması. Türkiye’yi götürmek istedikleri nokta da budur. Ben böyle bağlayayım. Türban sorusunu çalışma ekonomisi birinci sınıf öğrencisiyle sonra tartışınız.

Dekana teşekkür ettim, sayın konuşmacılara teşekkürümüz büyük, sizlere de teşekkürümüz büyük, teknisyen arkadaşa da. Mikrofonu dolaştıran genç arkadaşımız Serter’e de. Durumdan vazife çıkardı, fırtına gibi yardımda bulundu.

Teşekkür ederim, sağolun.